

Yapay Zeka ve Marksist Üretici Kuvvetler Anlayışı

Kapitalist çürüme döneminde üretici kuvvetlerin çelişkili gelişimi ve bunların üretim ilişkileriyle diyalektik ilişkisi üzerine

Michael Pröbsting tarafından hazırlanan broşür (4 Şekil ve 3 Tablo ile), Devrimci Komünist Enternasyonal Eğilim (RCIT), 2 Haziran 2023, www.thecommunists.net

İÇİNDEKİLER

Giriş

1. Sözde Marksist yapay zeka savunuculuğuna bir örnek
2. Üretici kuvvetler nedir?
3. Meta fetişizmi ve teknoloji fetişizmi
4. Üretici kuvvetler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişki
5. Üretici kuvvetlerin yıkıcı kuvvetlere dönüşmesi
6. Yapay zekanın kapitalist ekonomi için sonuçları
7. Üretici kuvvetlerin eskimiş kapitalist üretim ilişkilerinin prangalarından kurtarılması
 - Bu ne anlama geliyor?
8. Kapitalizm altında üretici kuvvetler, yabancılaşma ve yaşam biçimi
9. Sonuçlar

Giriş

Her tarihi dönemin büyük soruları vardır. Bunlar, uzun bir süre boyunca düşüncede ve kamusal tartışmalarda önemli bir rol oynayan ve sosyo-politik gelişimin ve dünya politikasının eksenleri haline gelen konulardır. İçinde bulunduğumuz çağın bu tür büyük soruları arasında Doğu'nun yükselen güçlerinin (Çin ve Rusya) sınıfsal karakteri, Büyük Güçler arasındaki rekabet ve bunlarla daha küçük uluslar arasındaki savaşlar vb. gibi konular yer almaktadır. Egemen sınıfın salgın hastalıklara (COVID gibi) yaklaşımı da bunlardan biri olabilir.

Bu sorulara bundan sonra Yapay Zekanın (YZ) doğasını ve insanlık için sonuçlarını da ekleyebiliriz. Bu konunun önümüzdeki yıllarda, hatta on yıllarda en önemli konulardan biri olacağına şüphe yok.

RCIT halihazırda programatik bir dizi tezin yanı sıra bu soruya ilk yaklaşımımızı sunduğumuz YZ üzerine bir makale yayınlamıştır.¹ Konumumuzu birkaç cümleyle özetlemek gerekirse, YZ'yi sadece ve öncelikle üretici kuvvetlerin bir ilerlemesi olarak değil, daha ziyade yıkıcı kuvvetlerin bir gelişimi olarak görüyoruz. Bu teknoloji, egemen sınıfın elinde güçlü bir araç olduğu için işçi sınıfı ve halk kitleleri için büyük bir tehlikeyi temsil etmektedir. Silahlanma yarışı ve savaş risklerini büyük ölçüde arttıracak, hatta kolayca kontrolden çıkabileceği için daha da arttıracaktır. Aynı zamanda kapitalist devlet mekanizmasının nüfusu gözetleme araçlarını da genişletecektir. Aynı şekilde, kapitalistler tarafından işçileri makinelerle değiştirmek için kullanılacaktır. Bu nedenle yapay zekayı egemen sınıfın bir Leviathan Canavarı olarak nitelendiriyoruz.

Buna ek olarak, karar vermede insanların yerini alma amacına sahip olan YZ'nin temel sorununa işaret ediyoruz. Dahası, YZ, özellikle çürüme çağında kapitalizme içkin olan, insanların yalıtılması ve sosyal ilişkilerin insanlıktan çıkarılması yönündeki eğilimleri büyük ölçüde ilerlettiği için insanlık için kapsamlı bir tehlikeyi temsil etmektedir. İnsanlar giderek sosyal "gerçeklik" yerine sanal "gerçekliğe" yönelmekte ve bu şekilde makinelerle etkileşimlerinde diğer insanların yerini almaktadır.

Bu nedenle RCIT yapay zekayı bir ilerleme aracı olarak değil, egemen sınıfın tehlikeli bir aracı olarak görmektedir. Sosyalistler YZ'ye karşı "karşı çık ve engelle" formülünde özetlediğimiz bir yaklaşım benimsemelidir. Bu, ilerici aktivistlerin YZ'nin kullanılmasına karşı mücadele etmesi ve bu muhalefeti kapitalizmin devrimci bir şekilde yıkılması ve sömürü ve baskının olmadığı küresel bir sosyalist toplumun yaratılması perspektifiyle birleştirmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Bu broşürde YZ sorununun önemli bir yönünü Marksist teori açısından tartışacağız: YZ, toptan mahkum edilmemesi gereken ve sosyalist bir toplumun inşasında yararlı bir rol oynayabilecek başka bir üretici kuvvet ilerlemesini temsil ediyor mu? Bu soruyu açıklığa kavuşturmak için, Marksist üretici kuvvetler anlayışını ve bunun YZ'ye yaklaşımımızla nasıl ilgili olduğunu daha ayrıntılı olarak ele almak gerekir.

¹ RCIT: Yapay Zeka: Yönetici Sınıfa Hizmet Eden Bir Leviathan Canavar. Yapay Zeka ve Kapitalist Çürüme Döneminde Uygulanması Üzerine Tezler. Marksist bir bakış açısıyla ilk yaklaşım, 7 Mayıs 2023. <https://www.thecommunists.net/theory/rcit-theses-on-artificial-intelligence/>; Medina Avdagić: ChatGPT ve benzeri teknolojiler neden düşündüğünüzden daha tehlikeli? Sosyalistler derin öğrenme yapay zekasına nasıl yaklaşmalı, <https://www.thecommunists.net/theory/why-chatgpt-is-more-dangerous-than-you-think/>

1. Söзде Marksist yapay zeka savunuculuğuna bir örnek

Yapay zeka ve uygulamaları kamuoyunda önemli bir tartışma konusu haline gelirken, iki kamp ortaya çıkıyor. Daha büyük olan grup, kapitalist tekeller ve onların şirketlerine bağlı medya tarafından yönetilmekte ve bu yeni teknolojinin potansiyel avantajlarını az ya da çok eleştirmeden övmektedir. Bu kamp hem Batı ülkelerinde hem de Çin'de söyleme hakimdir. Birçok liberal ve ilerici entelektüel (daha çok entelektüel olmak isteyen) kapitalist şirketlerin yapay zeka konusundaki coşkusuna katılıyor.

Diğer, daha küçük bir grup ise YZ ve potansiyeli konusunda oldukça eleştirel ve insanlık için büyük tehlikelerinden endişe duyuyor. Bu kamp, kapitalist devletlerin ve tekellerin desteğine sahip değildir ve çoğunlukla eleştirel (küçük) burjuva demokratik güçlerden oluşmaktadır. Yapay zeka ve ilgili bilimlerde bu teknolojinin yaygın bir şekilde uygulanmasının riskleri konusunda şok olan bir dizi uzmanı içermektedir. Bu düşünceye benzer şekilde, Elon Musk gibi bazı önde gelen kapitalistler de endişelerini dile getirmiştir. Ancak Musk ve arkadaşları yapay zekanın gelişimini ve üretimini bizzat hızlandırmaktadır. Tehlikeleri hakkındaki uyarıları sadece kendi yatırımlarına dikkat çekmek için bir pazar stratejisi olarak kullanıyorlar.

Bazı sol örgütler şimdiye kadar yapay zeka konusunda bir pozisyon almakta temkinli davrandılar. Ancak diğerleri daha cesur davranmış ve eleştirmeden "*üretici kuvvetlerin gelişiminde ilerleme*" olarak gördükleri için yapay zeka konusunda kayıtsız şartsız bir coşku ifade etmişlerdir.

Bu tür söзде Marksist YZ savunucularına bir örnek, reformizme oportünist adaptasyonu bilinen (örneğin sosyal demokrat ve popülist partiler içinde onlarca yıl süren çalışma; sosyalizme barışçıl ve parlamenter dönüşüm teorisi; Rusya'daki Büyük Rus şovenisti ve savaş yanlısı Stalinist KPRF'ye destek vb.)² Yakın zamanda yayınlanan bir makalede, bu kuruluş "*yapay zekanın insanlığa sunduğu inanılmaz potansiyel*" konusundaki heyecanını dile getirmektedir. "*İnsan gelişiminin şimdiye kadar tasarlanmış en harika ve genel aracı*" olarak övdüğü YZ'nin "*gerçek potansiyeli üretimi uyumlaştırmak ve rasyonelleştirmek ve insanlığın yaratıcı güçlerini arttırmak olan devrimci bir teknoloji*" olacağını iddia etmektedir.³

IMT'ye göre tek sorun, kapitalizmin yapay zekanın insanlığa ilerici potansiyeliyle yardımcı olmasını engellemesidir. "*Marx, verili bir toplumsal sistemin üretici kuvvetlerin gelişimi için bir çerçeve sağladığını açıklamıştır. Ancak, belirli bir aşamada, üretici kuvvetler içinde faaliyet göstermek zorunda oldukları üretim ilişkilerini aşar ve böylece bu üretim ilişkileri daha fazla gelişmenin önünde bir engel haline gelir. (...) Yapay zeka ve internet gibi diğer dijital teknolojiler, kapitalizmin gerektiği gibi kullanamayacağı kadar gelişmiş üretim araçlarını temsil etmektedir. Bunun nedeni kapitalizmin özel kâr için üretim yapmasıdır. (...) İnternet ve yapay zeka gibi teknolojiler, otomasyonu çok yüksek derecede kullandıkları için bu süreç üzerinde bir soru işareti yaratmaktadır.*"

² IMT'nin programatik geleneği hakkında bkz. örneğin Michael Pröbsting'in broşürü: Neo-Emperyalist Ekonomizmin Sefaleti. Emperyalizm ve ulusal sorun - Ted Grant ve ekolünün eleştirisi (CWI, ISA, IMT), Ocak 2023, <https://www.thecommunists.net/theory/grantism-imperialism-and-national-question/>

³ Bu ve aşağıdaki alıntılar Daniel Morley'den: Yapay Zeka: İnsanlık için mi yoksa kapitalizm için mi kıyamet günü? International Marxist Tendency, 05 Mayıs 2023, <https://www.marxist.com/artificial-intelligence-doomsday-for-humanity-or-for-capitalism.htm>

Ancak, kapitalizmin yerini sosyalist bir sistem aldığında, insanlık yapay zekanın ilerici potansiyelinden faydalanabilir. "Sosyalist bir toplumda bu mutlaka kötü bir şey olmayacaktır. Örneğin sanatçı, YZ'nin bir anda 'sanat eseri' üretme gücünden korkmayacaktır, çünkü sanat kar için ya da bir geçim aracı olarak üretilmeyecektir. Sanat, özel mülkiyetle olan fetişist bağımlıyı yitirecek ve kendi iyiliği için, daha doğrusu toplum için üretilecektir. İnsanların fikir ve yeteneklerinin gerçek bir ifadesi ve iletişim kurmalarının bir yolu olacaktır. Bu nedenle, yapay zekanın jenerik eserleri bir tehdit değil, sanatçı için yardımcı araçlar olacaktır."⁴

Bu alıntılar, IMT'nin, egemen sınıfın araçları olarak devasa tehlikelerinin yanı sıra karar vermede insanların yerini alma ve sosyal izolasyonlarını arttırma potansiyelinin farkında olmayan naif yapay zeka savunuculuğunu göstermek için yeterli olmalıdır.

Böyle bir yaklaşımın arkasında, kökleri Marksizmin Stalinist ve sosyal demokrat çarpıtmasına dayanan ve her zaman üretici güçlerin tüm biçimlerini eleştirel olmayan bir bakış açısıyla ele alan bir metodoloji yatmaktadır. Ya da başka bir deyişle, bu tür revizyonizm, Marx'ın *meta fetişizmi* olarak adlandırdığı şeye, sırasıyla bunun bir biçimine - *teknoloji fetişizmine* - ideolojik uyarlamaya dayanmaktadır.

İlerleyen bölümlerde Marksist yaklaşımı ve bunun çeşitli revizyonistler tarafından sergilendiği şekliyle yapay zekaya yönelik eleştirel olmayan coşkudan temel farklılıklarını daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

⁴ Aynı makaleden IMT'nin yapay zeka konusundaki sınırsız coşkusunu yansıtan iki alıntı daha yapacağız. "Derin öğrenen YZ'yi bu tür verilerle besleyerek, seçilmiş komitelerle birlikte ekonomi için uzun vadeli bir plan tasarlama yeteneğinden daha fazlasına sahip olacaktır; bu plan, insanlığın ihtiyaçlarını nihayet karşılamak için verimliliği en üst düzeye çıkaracak, böylece hiç kimsenin aç ya da evsiz kalmasına ya da işinden korkmasına gerek kalmayacaktır. Bu şekilde, geniş çaplı israf ortadan kaldırılabilir ve çalışma haftası hızla kısaltılabilir. Yapay zeka sadece böyle bir planın hazırlanmasında ve uyarlanmasında son derece yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda planlamaya dahil olan insanların düşüncelerinde var olabilecek önyargıları veya sınırlamaları görmelerine yardımcı olma avantajına da sahip olur."

"Bu, en son yapay zeka teknolojisinin potansiyelidir. Üretime uyum getirecek, kapitalist sistemin savurgan aşırılıklarını, açgözlülüğünü, mantıksızlığını ve dar görüşlülüğünü ortadan kaldıracak teknoloji parmaklarımızın ucunda. Bu teknolojiyi tüm insanlığa sadece iyi yaşamak için ihtiyaç duydukları şeyleri değil, aynı zamanda sanat eserleri yaratma ya da kendi evlerini, işyerlerini veya mahallelerini yeniden tasarlama ve geliştirme gücü vermek için de kullanabiliriz. Bu, tüm kıtlıklardan ve sınıf ayrımlarından arınmış sosyalist bir toplumun inşasını daha hızlı ve acısız hale getirecektir."

2. Üretici kuvvetler nedir?

Burjuva ve sözde Marksist ideologların YZ coşkusunun bir ayağı, üretici kuvvetlerin doğasına ilişkin tek taraflı ve nihayetinde yanlış anlayışlarıdır. Teknik ilerlemenin büyümesine kapılan bu ideologlar, üretici kuvvetleri genellikle meta üretimiyle ya da üretim araçlarının birikimiyle bir tutarlar.

Oysa Marksist teoride üretici kuvvetler, emek güçlerinin yanı sıra üretim sürecinde kullandıkları malzemeleri de içerir. Dolayısıyla, üretici kuvvetler hem üretim araçları (makinelere gibi), vb. mallar ve hammaddeler (doğa dahil) hem de üretim araçlarını kullanan ve toplumsal iş bölümüne giren işçilerdir.

Üretim araçları ve işçinin karşılıklı olarak birbirine bağımlı olduğu ve kapitalist bakış açısına göre işçinin üretim araçlarına uygulanmasının amacının artı değer içeren metaller üretmek olduğu açıktır. O halde üretici kuvvetler sadece maddi nesnelere bir toplamı değildir, aynı zamanda ve her şeyden önce insanları, onların yaşam koşullarını ve emeğin nesnesi olan doğayı da içerir.⁵

Üretici kuvvetleri teknolojiye ve üretim araçlarına indirgemeyen, ancak bu teknolojinin toplumsal ve doğal temeline, yani insana ve doğaya odaklanmayı sürdüren böylesi kapsamlı bir anlayış, Marksist klasiklerin teorik mirasını devralmaktadır. Marx'ın kendisi de işçi sınıfının "*en büyük üretici kuvvet*" olduğunu defalarca vurgulamıştır.

*"Ezilen bir sınıf, sınıfların karşıtlığı üzerine kurulu her toplumun yaşamsal koşuludur. Bu nedenle ezilen sınıfın kurtuluşu zorunlu olarak yeni bir toplumun yaratılması anlamına gelir. Ezilen sınıfın kendini özgürleştirebilmesi için, halihazırda elde edilmiş olan üretici güçlerin ve mevcut toplumsal ilişkilerin artık yan yana var olamamaları gerekir. Tüm üretim araçları arasında en büyük üretici kuvvet devrimci sınıfın kendisidir. Devrimci unsurların bir sınıf olarak örgütlenmesi, eski toplumun bağrında ortaya çıkabilecek tüm üretici kuvvetlerin varlığını varsayar."*⁶

⁵ Üretici güçlerin doğasına ilişkin daha kapsamlı bir tartışma için bkz. örn: Die widersprüchliche Entwicklung der Produktivkräfte im Kapitalismus. Die Frage des Fortschritts im Kapitalismus vom Standpunkt der marxistischen Theorie aus betrachtet, in: Revolutionärer Marxismus Nr. 37 (2007), https://www.thecommunists.net/theory/archive-documents-from-the-lrci-and-lfi/#anker_26; Bu makalenin İngilizce bir özeti Richard Brenner, Michael Pröbsting, Keith Spencer'in kitabında yayınlanan "Emperyalizm, Küreselleşme ve Kapitalizmin Çöküşü" bölümünün eki ("What are productive forces?") olarak yeniden üretilmiştir: The Credit Crunch - A Marxist Analysis, Londra 2008, https://www.thecommunists.net/theory/archive-documents-from-the-lrci-and-lfi/#anker_24. Ayrıca bakınız Michail Mtschedlow: Der Marxismus-Leninismus über die Wechselbeziehung von Natur und Gesellschaft, in: Marx-Engels-Jahrbuch 10, Dietz Verlag, Berlin 1987, s. 9-30; Carl-Erich Vollgraf: Marx über die sukzessive Untergrabung des Stoffwechsels der Gesellschaft bei entfalteter kapitalistischer Massenproduktion, in: Beiträge zur Marx-Engels-Forschung. Neue Folge 2014/15. Hamburg 2016. S. 106-132. İşçi sınıfına odaklanarak üretici güçlerin gelişimine ilişkin ampirik çalışmalarla ilgili olarak, örneğin merhum Jürgen Kuczynski'nin Geschichte der Lage der Arbeiter unter dem Kapitalismus (Akademie-Verlag, Berlin 1961-72) adlı 40 ciltlik eserindeki olağanüstü ayrıntılı tarihsel çalışmalarına bakınız. Kuczynski, kapitalizmin ve işçi sınıfının tarihi hakkında çok sayıda kitap yazmış, Stalinist gelenekten gelen ünlü bir Alman ekonomi tarihçisiydi. Eric Hobsbawm'ın bir tür Alman versiyonuydu.

⁶ Karl Marx: Felsefenin Sefaleti. M. Proudhon'un 'Sefaletin Felsefesi'ne Yanıt; in: MECW Cilt 6, s. 211. Aynı şekilde Marx da "Kapital" in temel çalışması olan Grundrisse'de insanı "ana üretici güç" olarak adlandırmıştır. (Karl Marx: Grundrisse. Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft), Translated with a Foreword by Martin Nicolaus, Penguin Books, London 1993, s. 422)

Kapital Cilt I'de Marx, kapitalist üretimin temeli olarak insan ve doğanın içsel anlamını da vurgulamıştır. "Bu nedenle kapitalist üretim, teknolojiyi ve çeşitli süreçlerin bir araya getirilerek toplumsal bir bütün haline getirilmesini, ancak tüm zenginliğin asıl kaynaklarını -toprağı ve emekçiyi- sömürerek geliştirir."⁷

Troçki de aynı minvalde proletaryayı "modern toplumun en önemli üretici kuvveti" olarak adlandırıyordu.⁸ Ve 1938'de yayınlanan ünlü "Geçiş Programı"nda "üretici kuvvetlerin durgunluğundan" bahsetti. Bunu, 1920'lerde ve 1930'larda (uçaklardan arabalara ve radyoya kadar) muazzam teknolojik ilerlemenin gerçekleştiğinin tamamen farkında olarak yaptı. Ancak, bu ilerlemenin insanlığın büyük çoğunluğu için sosyal ilerlemeye dönüşmediğini belirtti - ve üretici kuvvetler sorununa teknoloji merkezli değil insan merkezli bir yaklaşıma sahip olduğu için bu onun için belirleyici soruydu.⁹

Bolşevik Parti'nin önemli teorisyenlerinden Nikolay Buharin de üretici kuvvetlerin karakterine ilişkin böyle bir yaklaşımı paylaşıyordu. Buharin, 1917 Ekim Devrimi'nden sonraki ilk yıllarda yayınlanan en önemli kitaplarından birinde şunları yazmıştır: "Toplumun toplam emek gücü - saf kapitalist bir toplum, proletarya - üretici kuvvetler kavramının iki bileşeninden biridir (çünkü üretici kuvvetler yalnızca mevcut üretim araçlarının ve emek gücünün toplamıdır); ve eski iktisatçıların defalarca vurguladığı gibi emek gücü en önemli üretici kuvvettir."¹⁰

⁷ Karl Marx: Kapital. Ekonomi Politğin Eleştirisi Cilt I; içinde: MECW Cilt 35, s. 507-508

⁸ Leo Trotzki: Nation und Wirtschaft (1915), in: Leo Trotzki: Europa im Krieg, Arbeiterpresse Verlag, Essen 1998, p. 232 (our translation)

⁹ "İnsanlığın üretici güçleri durgunlaşıyor. Daha şimdiden yeni icatlar ve iyileştirmeler maddi zenginlik düzeyini yükseltmekte başarısız oluyor." (Leon Troçki: Kapitalizmin Ölüm Sancısı ve Dördüncü Enternasyonal'in Görevleri: İktidarın Fethini Hazırlamak İçin Kitlelerin Geçiş Talepleri Etrafında Seferber Edilmesi (Geçiş Programı); içinde: Dördüncü Enternasyonal Belgeleri. Kurucu Yıllar (1933-40), New York 1973, s. 180)

¹⁰ Nikolai Bukharin: The Economics of the Transition Period (1920), içinde: Nikolai Bukharin: The Politics and Economics of the Transition Period, Editör Kenneth J Tarbuck, Routledge, Abingdon 2003, s. 95

3. Meta fetişizmi ve teknoloji fetişizmi

Burjuva ve sözde Marksist ideologların yapay zekaya eleştirel olmayan yaklaşımı bir tesadüf ya da basitçe "yanlış bir kavram" değildir. Bu yaklaşım, Marx'ın "meta fetişizmi" olarak adlandırdığı ve kapitalizmin temel ideolojik dayanaklarından biri olan sisin ardını görememelerine dayanmaktadır.

Temel olarak Marx meta fetişizminden insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerin şeyler arasındaki ilişkiler olarak görünmesini anlıyordu. Dolayısıyla, bir metanın değeri (altın veya para dahil) sözde bu şeylerin kendi doğasında yatarken, gerçekte daha ziyade kapitalist üretim ilişkileri koşulları altında bu tür metalarda nesneleştirilen toplumsal emeği yansıtır. Buradan para fetişizmi, sermaye fetişizmi vb. gibi meta fetişizminin çeşitli biçimleri ortaya çıkmaktadır.¹¹

*"Ancak metalar söz konusu olduğunda durum farklıdır. Orada, meta olarak şeylerin varlığının ve onları meta olarak damgalayan emek ürünleri arasındaki değer ilişkisinin, fiziksel özellikleriyle ve bundan kaynaklanan maddi ilişkilerle kesinlikle hiçbir bağlantısı yoktur. Burada söz konusu olan, insanlar arasındaki kesin bir toplumsal ilişkidir ve bu ilişki, onların gözünde, şeyler arasındaki bir ilişkinin fantastik biçimini alır. Bu nedenle, bir analogi bulmak için, dinsel dünyanın sislerle kaplı bölgelerine başvurmamız gerekir. Bu dünyada insan beyninin ürünleri, yaşama donatılmış ve hem birbirleriyle hem de insan ırkıyla ilişkiye giren bağımsız varlıklar olarak görünür. Metalar dünyasında da insan elinin ürünleri böyledir. Ben buna, meta olarak üretildikleri anda emek ürünlerine yapışan ve bu nedenle de meta üretiminden ayrılamayan Fetişizm diyorum. Metaların bu fetişizminin kökeni, yukarıdaki analizin de gösterdiği gibi, onları üreten emeğin kendine özgü toplumsal karakterindedir."*¹²

Bir kapitalist, bir şirketin CEO'su olarak "çalıştığı" için, borsada hisse sahibi olduğu için, finansal ya da gayrimenkul varlıklardan kira aldığı için vs. zengin görünür. Ancak gerçekte bu zenginlik ne böyle bir yönetimsel "emek" ne de evler ya da para tarafından yaratılır. Daha ziyade, kapitalist üretim ve yeniden üretim sürecindeki, toplumsal üretimde işçiler tarafından üretilen artı değerden pay almaya izin veren konumuna dayanır. Kapitalistler "çalışmaları" nedeniyle değil, işçiler tarafından üretilen değerden pay alma güçleri nedeniyle zengindirler.

Bu tür bir meta fetişizmi, kapitalizmdeki yabancılaşmış çalışma biçimine, yani işçilerin emek ürünlerinden ayrılmasına ve bunun sonucunda tüm insan ilişkilerinin şeyleşmesine dayanır. İşçiye emeğinin karşılığı ödeniyormuş gibi görünürken, gerçekte sadece emek gücünü yeniden üretmesi için ödeme yapılır. Bu ücret ile işçi tarafından üretilen metanın değişim değeri arasındaki fark, kapitalistler tarafından el konulan artı değerdir. İşçiler ve kapitalistler arasındaki bu "görünmez" ilişki, kapitalist toplumdaki her türlü olgunun gizemli biçiminin temelidir.

Metalar (toplumsal emekten bağımsız olarak) kendi değerlerine sahipmiş gibi göründükleri için insanlar değeri makinelerin yarattığına inanırlar - oysa aslında değeri yaratan insan emegidir. Bu

¹¹ Marx'ın meta fetişizmi teorisinin mükemmel bir sunumu için örneğin büyük Rus Marksist akademisyen Isaak Ilich Rubin'in Essays on Marx's Theory of Value kitabına bakınız (1928'de yazılmış ve İngilizce olarak Black Rose Books, New York 1973 tarafından yayınlanmıştır; özellikle bölüm 1, s. 5-60'a bakınız). I. I. Rubin, 1930'ların sonunda Moskova'daki gösteri mahkemeleri sırasında Stalin tarafından öldürülen pek çok Marksistten biriydi. Fredy Perlman'ın ilginç makalesine de bakınız: Essay on Commodity Fetishism, in: The Machine and its Discontents - A Fredy Perlman Anthology, in: Teori ve Pratik ve Aktif Dağıtım, 2018, s. 102-139

¹² Karl Marx: Kapital, Cilt I, içinde: MECW Cilt 35, s. 83

arada, bir ekonominin yapay zeka ve robotlar temelinde yürütülebileceğine dair burjuva yanılısamasının temeli de budur.

Metalar (toplumsal emekten bağımsız olarak) kendi değerlerine sahipmiş gibi göründükleri içindir ki, burjuva ideologları teknolojik gelişmeleri, insanlığın ilerlemesiyle sonuçlanıp sonuçlanmadıklarına ya da halk kitleleri üzerindeki baskının artmasına ve çevrenin giderek daha fazla tahrip edilmesine yol açıp açmadıklarına bakmaksızın övmektedirler.

Metalar (toplumsal emekten bağımsız olarak) kendi değerlerine sahipmiş gibi göründükleri içindir ki kapitalistler her türlü yararsız şeyi insanlara kesinlikle gereklmiş gibi satabilmektedirler.

Kapitalizmdeki fetişizmin bir başka biçiminin de, kapitalist devletin halkı temsil ediyormuş gibi görüldüğü, ancak gerçekte egemen sınıfın bir aracı olduğu devlet fetişizmi olduğunu belirtmeliyiz.

Tüm bunlar fetişizmin farklı biçimleri olsa da, ortak bir temele sahiptir: metalara, teknolojiye, devlete vb. sözde maddi, fiziksel biçimlerinde içerilen nitelikler vererek toplumsal sömürü ve baskı ilişkilerinin mistikleştirilmesidir.

Marx'ın Grundrisse'de yazdığı gibi: "*İnsanlar arasındaki toplumsal üretim ilişkilerini ve şeylerin bu ilişkilere tabi oldukları için kazandıkları nitelikleri şeylerin doğal özellikleri olarak gören iktisatçıların kaba materyalizmi aynı zamanda kaba bir idealizm, hatta fetişizmdir, çünkü şeylere toplumsal ilişkileri için özellikler olarak atfeder ve böylece onları mistifiye eder.*"¹³

Bu tür bir mistifikasyon, burjuva üniversitelerinde öğretildiği ve kapitalist şirketler tarafından uygulandığı şekliyle bilim için de geçerlidir. Burada, bilimleri "*tarafsız*" ve "*nesnel*" olarak gören ve bilim insanlarının patronlarının istediği ve kariyer yapmalarını sağlayacak sonuçları elde etmek için maddi baskı altında oldukları gerçeğini görmezden gelen bir fetişizm biçimi söz konusudur; aynı şekilde bilim insanlarının çoğunun diyalektik düşünme yeteneğinden yoksun oldukları ve bilimsel sorunlara daha ziyade mekanistik bir perspektiften yaklaştıkları gerçeği de görmezden gelinmektedir.

Stalinist kıskaçtan önce 1920'lerde SSCB'nin önde gelen Marksist filozofu olan Abram Deborin, bir keresinde materyalist diyalektik yöntemi olmaksızın bilimin burjuva-empirist bir karakter almaya mahkum olduğunu belirtmişti. Bu nedenle şöyle yazmıştı: "*Kapsamlı bir yöntem olarak materyalist diyalektik tüm somut ve ampirik bilimlere nüfuz etmelidir, çünkü o, deyim yerindeyse, somut maddeye içsel ilişkiyi yerleştiren cebir bilimidir.*"¹⁴

Macar Marksist filozof György Lukács, "*Tarih ve Sınıf Bilinci*" adlı büyük eserinde bu soruna zaten dikkat çekmişti. "*Ancak kapitalizmdeki bu eğilim daha da ileri gitmektedir. Ekonomik biçimlerin fetişist karakteri, tüm insan ilişkilerinin şeyleştirilmesi, üretim sürecini soyut, rasyonel bir analize tabi tutan emek bölümünün sürekli genişlemesi ve yayılması, doğrudan üreticilerin insani potansiyelleri ve yetenekleri dikkate alınmaksızın, tüm bunlar toplum olgularını ve onlarla birlikte algılanma biçimlerini de dönüştürür. Bu şekilde 'yalıtılmış' olgular, 'yalıtılmış' olgu kompleksleri, ayrı, uzmanlaşmış disiplinler (ekonomi, hukuk, vb.) ortaya çıkar ki bunların ortaya çıkışı bile bu tür bilimsel yöntemlerin önünü açmak için çok şey yapmış görünmektedir. Dolayısıyla, olguların kendisinde saklı olan eğilimleri düşünmek ve bu faaliyeti bilim statüsüne yükseltmek*

¹³ Karl Marx: Grundrisse. Ekonomi Politğin Eleştirisinin Temelleri, s. 687

¹⁴ Abram Deborin: Materialistische Dialektik und Erkenntnis (1925); in: Abram Deborin: Dialektik und Erkenntnis (1929); quoted in: Predrag Vranicki: Geschichte des Marxismus, Vol. 2, p. 582 (our translation)

olağanüstü 'bilimsel' görünmektedir. (...) "Bilimin böylesine 'saflıkla' kavramış görüldüğü 'olguların' tarihsel karakteri kendini daha da yıkıcı bir şekilde hissettirir. Tarihsel evrimin ürünleri olarak sürekli bir değişim içerisinde olduklarıdır. Ama aynı zamanda, nesnel yapıları itibarıyla tam da belirli bir tarihsel çağın, yani kapitalizmin ürünleridirler. Dolayısıyla 'bilim', verilerin kendilerini hemen sunma biçiminin bilimsel kavramsallaştırma için yeterli bir temel olduğunu ve bu verilerin gerçek biçiminin bilimsel kavramların oluşumu için uygun bir başlangıç noktası olduğunu iddia ettiğinde, böylece basitçe ve dogmatik bir şekilde kapitalist toplum temelinde tavrı alır, nesnenin doğasını verili olduğu şekliyle ve bu toplumun yasalarını eleştirmeden 'bilimin' değişmez temeli olarak kabul eder."¹⁵

Oportünist sol, kapitalist devletlerin tepesindeki burjuva-ilerici hükümetlere, sağlık politikasının bir aracı olarak tecrit ve yeşil geçiş politikası uygulayan kapitalist devlete (ve ayrıca bu tür önlemleri onaylayan kapitalist devlet ya da şirketler tarafından maaşa bağlanan bilim insanlarına), ... ya da yapay zeka gibi yeni teknolojilere karşı eleştirel ve şüpheci olmayan bir hale getiren, fetişizmin tüm biçimlerine böylesi bir adaptasyondur.

Bu tür bir ideolojiyi "sosyalist" retoriği, güçlü bir kapitalist devlete (genellikle olağanüstü yetkilere sahip) ya da tekelleri ve devlet aygıtını büyük ölçüde güçlendiren teknolojilerin uygulanmasına yönelik muhalefet eksikliği ve hatta açık destekle birleştirdiği için "sosyal-bonapartizm" olarak adlandırdık.¹⁶

Dolayısıyla, IMT'nin bu makalenin başında alıntılanan yapay zekaya yönelik coşkulu yaklaşımının birdenbire ortaya çıkmadığını görüyoruz. Sosyal-bonapartizm ideolojisinde somutlaşan kapitalist devlete ve tekellere karşı güvensizlikten kaynaklanmaktadır.

¹⁵ György Lukács: Tarih ve Sınıf Bilinci. Marksist Diyalektik Çalışmaları, Translated by Rodney Livingstone, The MIT Press, Cambridge 1972, pp. 6-7

¹⁶ RCIT, 100'den fazla broşür, deneme, makale ve bildirinin yanı sıra COVID Karşı Devrimi üzerine bir kitap yayınlamıştır ve bunların tümü web sitemizdeki özel bir alt sayfada derlenmiştir: <https://www.thecommunists.net/worldwide/global/collection-of-articles-on-the-2019-corona-virus/>. Okuyucuları özellikle iki RCIT Manifestosuna yönlendiriyoruz: COVID-19: Büyük Bir Küresel Karşıdevrimci Taarruzun Kılıfı. Egemen sınıflar şovenist devlet-bonapartist rejimlerin inşasını meşrulaştırmak için savaş benzeri bir atmosferi kışkırtırken, dünya durumunda bir dönüm noktasındayız, 21 Mart 2020, <https://www.thecommunists.net/worldwide/global/covid-19-a-cover-for-a-major-global-counterrevolutionary-offensive/>; "Yeşil Geçiş" & Zorunlu Aşılarda: COVID Karşı Devriminde Yeni Bir Aşama. Kahrolsun şovenist-bonapartist polis ve gözetim devleti - demokratik hakları savun! Kapitalist tekellerin hizmetindeki sağlık politikalarına hayır - kamu sağlık sektörünü işçilerin ve halkın kontrolü altında genişletin! 29 Temmuz 2021, <https://www.thecommunists.net/worldwide/global/green-pass-compulsory-vaccinations-a-new-stage-in-the-covid-counterrevolution/>; Ayrıca Michael Pröbsting tarafından yazılan kitabımıza da dikkat çekiyoruz: COVID-19 Küresel Karşı Devrimi: Nedir ve Nasıl Mücadele Edilir? Devrimci mücadele için Marksist bir analiz ve strateji, RCIT Books, Nisan 2020, <https://www.thecommunists.net/theory/the-covid-19-global-counterrevolution/>. Lockdown Left'i bir dizi belgede eleştirel bir şekilde ele aldık; bkz. örneğin Michael Pröbsting'in broşürü: COVID-19: Burjuva Tecrit "Sosyalizminin" Güncel ve Tarihsel Kökleri. Polis Devleti ve Evrensel Temel Gelir, 1914, 19 Aralık 2020 reformist "Savaş Sosyalizmi"nin yeni versiyonunun kilit unsurlarıdır, <https://www.thecommunists.net/theory/covid-19-the-current-and-historical-roots-of-bourgeois-lockdown-socialism/>

4. Üretici kuvvetler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişki

Yapay zeka üzerine yukarıda bahsettiğimiz tezlerimizde belirttiğimiz gibi, "*birçok insan (kendini Marksist ilan edenler de dahil olmak üzere) yapay zekanın avantaj ve dezavantajlarını öncelikle teknik bir bakış açısıyla tartışmakta ve onu bir tür nötr teknoloji olarak ele almaktadır.*" Böyle bir yaklaşım, birçok sosyalistin üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkiyi teorik olarak yanlış anlamasının bir sonucudur.

Temel olarak, bu tür revizyonist "Marksistler" üretici kuvvetlerin nötr ve nesnel olarak devrimci bir karaktere sahip olduğunu düşünürler. Üretici kuvvetler giderek genişledikçe, üretim ilişkileriyle çatışır ve üretim ilişkileri muhafazakar bir pranga haline gelir. Dolayısıyla, üretici kuvvetler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi devrimci (üretici kuvvetler) ve muhafazakar bir faktör (üretim ilişkileri) arasındaki çelişki olarak görürler. Böyle bir yaklaşımın savunucuları, üretim ilişkilerinin de üretici kuvvetlerin gelişimini etkilediğini kabul etmekle birlikte, bu etkiyi yalnızca üretici kuvvetlerin genişlemesini yavaşlatma ya da hatta geçici olarak durdurma olasılığıyla sınırlandırmaktadırlar.

Böylesi tek taraflı ve mekanik bir yaklaşıma örnek olarak Stalin'in 1938'de yayınlanan meşhur "*Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*" makalesi gösterilebilir. "[Üretimin] bir başka özelliği de, değişim ve gelişiminin her zaman üretici kuvvetlerdeki değişim ve gelişimle, en başta da üretim araçlarındaki değişim ve gelişimle başlamasıdır. Bu nedenle üretici kuvvetler üretimin en hareketli ve devrimci unsurudur. Önce toplumun üretici kuvvetleri değişir ve gelişir, sonra da bu değişimlere bağlı olarak ve onlarla uyum içinde insanların üretim ilişkileri, ekonomik ilişkileri değişir. Ancak bu, üretim ilişkilerinin üretici kuvvetlerin gelişimini etkilemediği ve ikincisinin birincisine bağımlı olmadığı anlamına gelmez. Üretim ilişkilerinin gelişimi üretici kuvvetlerin gelişimine bağlıyken, üretim ilişkileri de üretici kuvvetlerin gelişimine tepki verir, onu hızlandırır ya da geciktirir. Bu bağlamda, üretim ilişkilerinin üretici kuvvetlerin büyümesinin çok uzun süre gerisinde kalamayacağı ve onunla çelişki içinde olamayacağı belirtilmelidir, çünkü üretici kuvvetler ancak üretim ilişkileri üretici kuvvetlerin karakterine, durumuna uygun olduğunda ve gelişmeleri için tam bir alan sağladığında tam anlamıyla gelişebilir. Bu nedenle, üretim ilişkileri üretici kuvvetlerin gelişiminin ne kadar gerisinde kalırsa kalsın, er ya da geç üretici kuvvetlerin gelişim düzeyiyle, üretici kuvvetlerin karakteriyle uyusmak zorundadır ve gerçekten de uyusmaktadır. Aksi takdirde, üretim sistemi içinde üretici kuvvetlerin ve üretim ilişkilerinin birliğinin temelden ihlal edilmesi, üretimin bir bütün olarak bozulması, üretimin krize girmesi, üretici kuvvetlerin yok olması söz konusu olacaktır."¹⁷

Bu bakış açısı, diktatörün ölümünden çok sonra bile Stalinist ideologlar tarafından sürdürülmüştür. Marksist felsefe üzerine standart bir çalışmada, bir grup Sovyet akademisyen 20. yüzyılın sonlarında teknolojinin rolünü, kapitalist koşullar altında geliştirilen teknolojik ilerleme ve otomasyonun ışıltılı bir resmi olarak sundu.

"20. yüzyılın ortalarında bilimsel ilerlemeler ve bunların teknolojik uygulamaları, üretici kuvvetlerin gelişiminde yeni bir görkemli sıçramanın, bilim ve teknolojiye devrimci değişiklikleri birleştiren çağdaş bilimsel ve teknolojik devrimin ön koşullarını yarattı. Bu devrim, otomatik üretim çağını başlatır ve gelişimi sırasında Marx'ın öngörüsünün gerçekleşmesi için gerçek teknik önkoşulları yaratarak insanın üretimdeki yerinde temel bir değişikliğe yol açar. İş makinesi ve motor, emek nesnesi üzerindeki dolaysız etki işlevini insandan teknik aygıtlara aktarmayı mümkün kıldı. Ancak insan hala makinenin ve üretim sürecinin kontrolünü elinde

¹⁷ V. Stalin: *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm* (1938), Yabancı Diller Yayınevi, Moskova 1949, s. 23-24

tutuyordu. Bilgisayar teknikleri sayesinde makine bugün üretimi kontrol etme işlevini de devralmaktadır. Maddi üretimin doğrudan süreci artık insan katılımı olmaksızın otomatik olarak yürütülebilmektedir. Bu da üretici güçleri niteliksel olarak yeni bir düzeye yükseltmektedir. Şu anda hala bu sürecin başındayız, ancak beklentileri şimdiden oldukça açık - gelişme kısmi otomasyondan tam otomasyona doğru ilerliyor, insan ve doğa arasında sadece bir araç, hatta bir makine sistemi değil, otomatikleştirilmiş bir üretim süreci olacaktır."¹⁸

Üretici kuvvetlere ilişkin böylesi fetişist bir anlayışı savunanın yalnızca Stalinizm olduğunu düşünmek tamamen yanlış olur. Sosyal demokrat ideologlar da çeşitli "solcu" akademisyenler gibi temelde böyle bir yaklaşımı paylaşmışlardır.¹⁹ Ve son on yılda kendini "Marksist" ilan eden bazı ideologlar, yapay zekayı ve diğer yeni teknolojileri bu tür bir yaklaşımın teyidi olarak ele almaktadır. İkincisine örnek olarak Aaron Bastani'nin "otomasyonun ve nihayetinde yapay zekanın ileri yürüyüşüne" dayanan "tam otomatik lüks komünizm" için *Manifesto*'suna atıfta bulunabiliriz.²⁰ Nick Srnicek ve Alex Williams'ın "çalışmanın olmadığı post-kapitalist bir dünya" kavramı da bu eğilime bir başka örnektir.²¹

Ekosozyalizm üzerine çalışmaları son zamanlarda Japonya'da ve uluslararası alanda popülerlik kazanan Japon Marksist akademisyen Kohei Saito, Marx'ın teknoloji fetişizminden uzak, daha ziyade insanlığın toplumsal ilerlemesinin gelişimine odaklanan üretici kuvvetler yaklaşımının sağlam temellere dayanan bir savunusunu yapıyor. Yeni kitabında, kendini Marksist ilan eden pek çok kişinin üretici kuvvetleri kapitalist mülkiyet ilişkileri altında geliştikleri biçimiyle fetişleştirdiklerine doğru bir şekilde işaret ediyor. "Geleneksel görüş, kapitalizm altında gelişen üretici kuvvetleri, proletarya tarafından ele geçirilebilecek ve sosyalist bir toplum kurmak için kullanılacak nötr güçlermiş gibi görerek fetişleştirmektedir. Burada eksik olan, kapitalist üretim ilişkileri altında emek sürecinin kapitalist üretim tarzına 'tekabül eden' gerçek maddi dönüşümünün analizidir."²²

Kapitalizm ve çevre ilişkisini yoğun bir şekilde ele alan diğer iki ünlü Marksist kuramcı - Fred Magdoff ve John Bellamy Foster - benzer bir ruh haliyle dikkat çekmişlerdir: "Teknoloji söz konusu olduğunda, kapitalizm tarafsız olmaktan çok uzaktır. Kârları, birikimi ve ekonomik büyümeyi artıran belirli teknolojileri her zaman tercih eder. Aslında, çevreye en çok zarar veren teknolojileri destekleme konusunda bir geçmişe sahiptir: fosil yakıt bağımlılığı, zehirli sentetik kimyasallar (özellikle petrokimya üretiminden

¹⁸ F. V. Konstantinov (Ed.): *The Fundamentals of the Marxist-Leninist Philosophy*, Progress Publishers, Moscow 1982, s. 225-226. Doğu Alman Stalinizminin Marksist felsefesi üzerine standart eserdeki "üretici güçler" girişine de bakınız (Georg Klaus ve Manfred Buhr: *Marxistisch-Leninistisches Wörterbuch der Philosophie*, Cilt 3, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 1972, s. 978)

¹⁹ Bu konuda bkz. örneğin G. A. Cohen: *Karl Marx'ın Tarih Teorisi. Bir Savunma*, Princeton University Press, Princeton 2001, s. 134-171; eleştirel bir tartışma için bkz. örneğin Wal Suchting: "Productive Forces" and "Relations of Production" in *Marx*, in: *Analyse & Kritik* Cilt 4, No. 2 (1982), s. 159-181

²⁰ Aaron Bastani: *Fully Automated Luxury Communism. A Manifesto* [Tam Otomatik Lüks Komünizm. Bir Manifesto], Verso, London 2019, p. 212

²¹ Nick Srnicek ve Alex Williams: *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work* [Geleceği İcat Etmek: Postkapitalizm ve Çalışmanın Olmadığı Bir Dünya], Verso, Londra 2016; ayrıca bakınız Florian Butollo ve Sabine Nuss (der.): *Marx and the Robots. Networked Production, AI and Human Labour* [Marx ve Robotlar. Ağa Bağlı Üretim, Yapay Zeka ve İnsan Emeği], Pluto Press, Londra 2022

²² Kohei Saito: *Marx in the Anthropocene. Towards the Idea of Degrowth Communism* [Antroposen'de Marx. Büyümenin Azaltılması Komünizmi Fikrine Doğru], University Printing House, Cambridge 2022, s. 154. Bu bağlamda, Saito'nun Marx'ın eserinin daha iyi anlaşılmasına yönelik katkısını kabul etmekle birlikte, bize göre kaba reformist "Halk Cepheçiliği" anlayışına uyum sağlayan siyasi sonuçlarını paylaşmadığımızı belirtmeliyiz. Marx'ın kapitalizm eleştirisini geliştirmesine (ya da Engels'in bu eleştirideki rolüne) ilişkin yorumlarının tamamına da katılmamız gerekmiyor. Saito, yukarıda bahsi geçen çalışmasına ek olarak, bu konuda ilginç bir kitap daha yayınlamıştır: *Ekosozyalizm. Kapitalizm, Doğa ve Ekonomi Politikin Bitmemiş Eleştirisi*, Monthly Review Press, New York 2017.

kaynaklanan), nükleer enerji, büyük barajlar, vb. Kapitalizm, maliyetler şirketlerin kendilerine değil de doğaya ve topluma yansıtılabildiği sürece genişleme telaşıyla sistematik olarak büyük miktarlarda atık üreten teknolojilere yol açmaktadır -. Teknolojik hedefin büyümeyi beslemek olduğu düşünüldüğünde, eğilim, daha yüksek genel ekonomik çıktı için kaynakların ve enerjinin toplam verimini en üst düzeye çıkaran teknolojileri seçmektir."²³

Teknoloji fetişisti yaklaşımın temel sorunlarından biri, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkinin diyalektik olduğu, yani yalnızca birincinin ikinciyi değil, ikincinin de birinciyi belirlediği gerçeğini görmezden gelmesidir.

Egemen sınıf, etki alanını genişletmek için savaşa büyük ilgi duyduğundan, teknolojik gelişmelerin askeri gücünü artıracak alanlarda gerçekleşmesini sağlar. Petrol şirketleri işlerini kaybetmek istemedikleri için, yakıtla çalışan otomobillerin yerini alabilecek teknolojik yenilikleri onlarca yıl boyunca bastırdılar. İnsanlık emperyalist güçler ve tekeller tarafından yönetildiği için, Küresel Güney'in yarı-sömürge ülkelerindeki halk kitlelerinin yaşam koşullarını önemli ölçüde iyileştirebilecek teknolojiler geliştirmek yerine, yüksek çözünürlüklü televizyon, daha hızlı akıllı telefonlar vb. geliştirmek için büyük kaynaklar yatırılmaktadır.

Ya da bir örnek daha vermek gerekirse: Batı ülkelerindeki yönetici elitin giderek artan sayıda üyesi, yaşam sürelerini uzatmayı başarmak için can atıyor. Bu nedenle, ömürlerini uzatmak için moleküler biyoloji ve genetik modifikasyon alanındaki devasa araştırmaları finanse etmekte ve böylece geriatrik olarak bitkisel hayata girebilmektedirler. Aynı zamanda, insanlığın çoğunluğu, gerekli mali imkanlar sağlandığı takdirde kolayca tedavi edilebilecek, iyi bilinen hastalıklardan muzdariptir.

"Üretici kuvvetler fetişisti" yaklaşımın savunucuları sıklıkla Marx'ın 1859 tarihli *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*'nın Önsöz'ünde yer alan meşhur pasajına atıfta bulunurlar. "Varoluşlarının toplumsal üretiminde insanlar kaçınılmaz olarak kendi iradelerinden bağımsız olan belirli ilişkilere, yani maddi üretim güçlerinin gelişimindeki belirli bir aşamaya uygun üretim ilişkilerine girerler. Bu üretim ilişkilerinin toplamı, toplumun ekonomik yapısını, üzerinde hukuki ve siyasi bir üstyapının yükseldiği ve toplumsal bilincin belirli biçimlerine karşılık gelen gerçek temeli oluşturur. Maddi yaşamın üretim tarzı, toplumsal, siyasi ve entelektüel yaşamın genel sürecini koşullandırır. İnsanların varoluşlarını belirleyen bilinçleri değil, bilinçlerini belirleyen toplumsal varoluşlarıdır. Gelişimin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri mevcut üretim ilişkileriyle ya da - bu sadece aynı şeyi hukuki terimlerle ifade eder - şimdiye kadar çerçevesi içinde faaliyet gösterdikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girer. Üretici güçlerin gelişim biçimlerinden bu ilişkiler onların prangalarına dönüşür. Ardından bir toplumsal devrim çağı başlar. Ekonomik temeldeki değişiklikler er ya da geç tüm muazzam üstyapının dönüşümüne yol açar."²⁴

Ancak Marx'ın 1859 tarihli Önsöz'ünde (ve diğer ilgili çalışmalarında) yaptığı tek şey, tarihsel gelişimdeki en temel eğilimlerin kaba ve genel bir taslağını sunmaktır. Ne daha azı ne de daha fazlası. Ne yazık ki, çeşitli revizyonistler böyle genel bir taslağı üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişkinin somut karakterizasyonu olarak almakta ve yukarıda alıntılanan gibi tek taraflı mekanik görüşlere varmaktadır.

²³ Fred Magdoff ve John Bellamy Foster: What Every Environmentalist Needs to Know about Capitalism: A Citizen's Guide to Capitalism and the Environment [Her Çevrecinin Kapitalizm Hakkında Bilmesi Gerekenler: Bir Vatandaşın Kapitalizm ve Çevre Rehberi], Monthly Review Press, New York 2011, s. 33-34

²⁴ Karl Marx: Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, Önsöz (1859), içinde: MECW Cilt 29, s. 263

Kapitalizm yanlısı fetişistlerin aksine Marx, üretici kuvvetler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkiye çok daha diyalektik bir yaklaşım getirmiş ve bu ilişkinin üretici kuvvetlere -özellikle de ezilen sınıflara ve doğaya- nasıl geri teptiğini tam olarak fark etmiştir (kapitalist üretimin "toprak ve emekçi" üzerindeki olumsuz sonuçlarına ilişkin yukarıda alıntılanan sözlerine de bakınız).

*"Biz burada hala sadece sermayenin gerçekleşme sürecinin onun değersizleşme süreci olmasıyla ilgileniyoruz. Üretici kuvvetleri sınırsızca geliştirme eğilimine sahipken, aynı zamanda ve eşit ölçüde üretimin temel kuvvetini, insanın kendisini nasıl tek taraflı hale getirdiği, sınırladığı vb. ve genel olarak üretim kuvvetlerini kısıtlama eğilimine sahip olduğu sorusu burada yersiz olacaktır."*²⁵

*"Kapitalist üretim, nüfusu büyük merkezlerde toplayarak ve şehir nüfusunun giderek artan bir üstünlüğüne neden olarak. (...) İnsan ile toprak arasındaki madde dolaşımını bozar, yani insan tarafından yiyecek ve giyecek olarak tüketilen unsurların toprağa geri dönmesini engeller; bu nedenle toprağın kalıcı verimliliği için gerekli koşulları ihlal eder."*²⁶

Bu, üretici güçlerin üretim ilişkilerindeki birincil rolünü inkar ettiğimiz, üretici güçlerin üretim ilişkilerinde itici güç olduğu tezini reddettiğimiz anlamına mı geliyor? Hiç de değil. Bunu iddia edenlerin idealist bir yönde hata yaptıklarını düşünüyoruz.

Ancak, böyle bir ilişkinin mekanik bir şekilde anlaşılmasını reddediyoruz. Aslında her ikisi de -üretici kuvvetler ve üretim ilişkileri- birbirini etkiler ve şekillendirir. Elbette en önemlisi, Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'da vurguladıkları gibi, sınıf mücadelesinin rolüdür. Ancak son kertede üretici kuvvetler, üretim ilişkilerine göre daha belirleyici, daha tarihsel itici güçtür.

Marksist klasikler çeşitli konularda böyle bir diyalektik yaklaşım benimsemişlerdir. İki örnek verelim - ve aynı zamanda analogiler. Engels, Joseph Bloch'a yazdığı ünlü mektubunda temel ve üstyapı arasındaki ilişkinin, üstyapının temeldeki ekonomik ilişkilerin sadece pasif bir yansıması olduğu tek taraflı bir ilişki olarak anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Hayır, bunun, temelin yalnızca "son kertede" belirleyici faktör olduğu karşılıklı bir ilişki olduğunda ısrar etti.

"Materyalist tarih anlayışına göre, gerçek yaşamın üretimi ve yeniden üretimi son kertede tarihin belirleyici faktörünü oluşturur. Ne Marx ne de ben daha fazlasını savunmadık. Şimdi birisi çıkıp bunu ekonomik faktörün tek belirleyici faktör olduğu anlamına gelecek şekilde çarpıtığında, önceki önermeyi anlamsız, soyut ve saçma bir ifadeye dönüştürmüş olur. Ekonomik durum temeldir, ancak üstyapının çeşitli faktörleri - sınıf mücadelelerinin siyasi biçimleri ve sonuçları - zor kazanılan savaşlardan sonra muzaffer sınıflar tarafından kurulan anayasalar vb. hukuki biçimler ve hatta tüm bu gerçek mücadelelerin katılımcıların beynindeki refleksleri, siyasi, hukuksal, felsefi teoriler, dini kavramlar ve bunların sistematik dogmalara dönüşmesi - tüm bunlar tarihsel mücadelelerin seyri üzerinde bir etkiye sahiptir ve çoğu durumda biçimlerini belirler. Tüm bu faktörler arasında bir karşılıklılık vardır ve nihayetinde, sonsuz olumsuzluklar dizisi (yani, birbirleriyle içsel bağlantıları o kadar uzak ya da kanıtlanamayacak kadar yetersiz olan şeyler ve olaylar ki, onları yokmuş gibi görerek ihmal edebiliriz) aracılığıyla ekonomik hareket kendini gerekli olarak ortaya koyar. Eğer durum böyle olmasaydı, tarihin herhangi bir tarihsel döneme uygulanması, birinci dereceden basit bir denklemin çözümünden daha kolay olurdu. Kendi

²⁵ Karl Marx: Grundrisse. Ekonomi Politığın Eleştirisinin Temelleri, s. 422

²⁶ Karl Marx: Kapital, Cilt I, içinde: MECW Cilt 35, s. 506-507

*tarihimizi kendimiz yaparız, ama her şeyden önce çok kesin ön kabuller ve koşullar altında. Bunlar arasında ekonomik olanlar nihai olarak belirleyicidir. Ama aynı zamanda siyasi vs. de vardır."*²⁷

Varlık ve bilinç arasındaki ilişkide de durum aynıdır; burada bilinç nesnel koşulların pasif bir yansıması değil, gerçekliğe müdahale eden ve onu şekillendiren aktif bir güçtür. Sadece son durumda varlık, bilinçle ilişkisinde belirleyici faktördür.

Üretici kuvvetler ve üretim ilişkileri arasındaki ilişkinin bir diğer önemli yönü de, bu ilişkinin tarihsel bir dönem boyunca gelişip değiştiği gerçeğidir. Yeni bir tarihsel toplumsal oluşumun ortaya çıktığı ilk aşamalarda, üretim ilişkileri üretici kuvvetlerin büyümesi için oldukça elverişlidir. Ancak daha sonra, aynı üretim ilişkileri giderek üretici güçler için bir ayak bağı haline gelir ve bu ikisi arasındaki çelişki büyüdükçe, üretim ilişkileri üretici güçleri daha fazla deforme eder, çarpıtır ve nihayetinde gerilemelerine neden olur.

YZ'nin "Marksizm" kisvesi altındaki naif savunucuları, üretici kuvvetler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin giderek yoğunlaştığı bir kapitalist çürüme döneminde yaşadığımız gerçeğini tamamen görmezden gelmektedir. Troçki Geçiş Programı'nda "*üretici güçlerin durgunluğundan*" ve "*proleter devrimin nesnel önkoşullarının yalnızca 'olgunlaşmakla' kalmadığını, aynı zamanda biraz çürümeye başladığını*" yazmıştı. Bu sözler 1938'de söylenmişti - tarihi bir felaketler ve iklim krizi döneminde yaşadığımız bugün için ne kadar da geçerli!

Bu sürecin bir başka sonucu da üretici güçlerin yıkıcı güçlere dönüşme eğilimidir. Bu konuyu bir sonraki bölümde ele alacağız.

²⁷ Friedrich Engels: Joseph Bloch'a Mektup (1890); içinde: MECW 49, s. 34-35

5. Üretici kuvvetlerin yıkıcı kuvvetlere dönüşmesi

Üretici kuvvetler ile üretim ilişkileri arasındaki böylesine artan bir çelişkinin, üretici kuvvetlerin gelişimi açısından sonuçları olmalıdır. Bir kutuya kapatılan bir bitki sonsuza kadar filizlenemez - bir noktada ya büyüme durdurmak, yana ya da aşağı doğru uzamak ya da ölmek zorunda kalır.

Dolayısıyla, tarihsel olarak modası geçmiş mülkiyet ilişkileri, üretici kuvvetlerin daha da gelişmesini zorunlu olarak engeller - sadece iki iyi bilinen örnek vermek gerekirse, daha az karlı olacağı için üretilmeyen uzun ömürlü ampulleri veya akıllı telefonları düşünün. Ya da kapitalist devletin bilim insanlarını olağanüstü yıkım gücüne sahip (biyo-kimyasal silahlar, hipersonik füzeler gibi) ya da nüfusun gözetlenmesine odaklanan yeni teknolojiler geliştirmeye ittiği örneğini ele alalım.

Marx ve Engels bu düşünce tarzını erken dönemlerden itibaren vurgulamışlardır. *Alman İdeolojisi*'nde şöyle demişlerdir: "Özel mülkiyetin, imalat için loncanın ve gelişen el sanatları için küçük, kırsal atölyenin olduğu kadar ayak bağı haline geldiği bir üretici kuvvetler kitlesi üretti. Bu üretici kuvvetler, özel mülkiyet sistemi altında sadece tek taraflı bir gelişme gösterir ve çoğunluk için yıkıcı kuvvetler haline gelirler."²⁸

Ve bir başka noktada, aynı kitapta şöyle yazmışlardır: "Günümüzde bireylerin özel mülkiyeti ortadan kaldırması gerektiğini gösterdik, çünkü üretici kuvvetler ve ilişki biçimleri o kadar gelişti ki, özel mülkiyetin egemenliği altında yıkıcı kuvvetler haline geldiler ve sınıflar arasındaki çelişki en uç sınıra ulaştı."²⁹

Modern tarih bize, üretici kuvvetlerin yıkıcı kuvvetlere dönüşme eğiliminin arttığına dair Marksist tezin doğruluğuna dair sayısız örnek sunmuştur. Modern savaş araçlarını; nüfus için sürekli bir risk oluşturan ve son derece tehlikeli atıklar üreten nükleer enerji santrallerini; ozon tabakasını inceleyecek şekilde tasarlanmış arabaları, uçakları ve fabrikaları; sürdürülebilir tarımı baltalayan ve biyo-çeşitlilik ve sağlık açısından yıkıcı sonuçları olan genetiği değiştirilmiş ürünleri düşünün.

Dolayısıyla, modern teknolojinin en son gelişimi olan Yapay Zeka, üretici güçlerin yıkıcı güçlere dönüştürülmesinin bir başka örneğidir. Önde gelen onlarca yapay zeka uzmanının yakın zamanda aşağıdaki bildiriye imzalamış olması ciddi bir uyarı olarak kabul edilmelidir: "Yapay zeka kaynaklı yok olma riskinin azaltılması, salgın hastalıklar ve nükleer savaş gibi diğer toplumsal ölçekli risklerle birlikte küresel bir öncelik olmalıdır."³⁰

²⁸ Karl Marx ve Friedrich Engels: *Alman İdeolojisi*, içinde: MECW Cilt 5, s. 73

²⁹ Karl Marx ve Friedrich Engels: *Alman İdeolojisi*, içinde: MECW Cilt 5, s. 439. Ayrıca bkz: "Son olarak, ortaya koyduğumuz tarih anlayışından şu diğer sonuçları elde ediyoruz: 1) Üretici güçlerin gelişiminde öyle bir aşama gelir ki, mevcut ilişkiler altında sadece zarar veren ve artık üretici değil yıkıcı güçler (makine ve para) olan üretici güçler ve ilişki araçları ortaya çıkar; ve bununla bağlantılı olarak, toplumun avantajlarından yararlanmadan toplumun tüm yüklerini taşımak zorunda kalan, toplumdan dışlanan ve tüm diğer sınıflarla en keskin çelişkiye zorlanan bir sınıf ortaya çıkar." (*Alman İdeolojisi*, s. 52) Bu noktada, Troçki'nin "Komünist Manifesto'nun Doksan Yılı" adlı makalesinde belirttiği gibi, Marx ve Engels'in o dönemde kapitalizmin tarihsel potansiyelini çok erken tükenmiş olarak gördüklerini belirtmek gerekir. Ancak bu durum Marx ve Engels'in argümanının analitik mantığına zarar vermez.

³⁰ YZ Riski Hakkında Açıklama. YZ uzmanları ve kamuya mal olmuş kişiler YZ riski konusundaki endişelerini dile getiriyor. <https://www.safe.ai/statement-on-ai-risk>; Ayrıca bkz: A.I. Poses 'Risk of Extinction,' Industry Leaders Warn, New York Times, 30 Mayıs 2023, <https://www.nytimes.com/2023/05/30/technology/ai-threat-warning.html>; Agence France-Presse: AI poses 'extinction' risk comparable to nuclear war, pandemics, say

6. Yapay zekanın kapitalist ekonomi için sonuçları

Bu noktada, YZ'nin yaygın olarak uygulanmasının kapitalist ekonomi için sonuçlarını kısaca tartışacağız. Çeşitli tekeli kapitalistler ve onların ekonomi uzmanları, YZ'nin hızlandırılmış bir ekonomik büyüme dönemi için yeni bir teşvik yaratacağı konusunda iyimserdir.

İlk dönemde, bu teknolojiyi ilk olarak uygulayan şirketlerin, daha ucuza üretebilecekleri ancak mallarını ortalama piyasa fiyatından satabilecekleri için rakiplerine karşı bir avantaj elde edecekleri kesinlikle doğrudur. Ancak, yapay zeka uygulaması yaygınlaşır yaygınlaşmaz, bu avantaj ortadan kalkacaktır.

Kapitalizmin temel sorunu - burjuva ekonomistleri için gizli bir sır olan - değer ve dolayısıyla artı değer yaratmanın yalnızca canlı emek olduğu gerçeğidir. Ölü emek, yani makineler (yapay zeka gibi) değer yaratmaz. Bu tür makineler yalnızca daha önce emek gücü tarafından geliştirilerek YZ'de somutlaştırılmış olan mevcut değeri aktarır. Ancak, kapitalistlerin kar elde etmesini sağlayan yalnızca bu tür bir artı değerdir.

Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen *RCIT-Theses on AI*'da belirttiğimiz gibi, bu tür yeni teknolojilerin uygulanması yeni bir büyüme dönemini tetiklemeyecek, aksine kar oranının düşme eğilimini hızlandıracaktır. Başka bir deyişle, kapitalist krizi derinleştirecek ve sistemi çöküşe doğru daha da yaklaştıracaktır.

Marx kapitalizmin bu temel sorunlarına zaten işaret etmişti. *Kapital*'in temeli olan *Grundrisse*'de böyle belirtmiştir: "*Kârdaki bu düşüş, dolaysız emeğin yeniden ürettiği ve yeniden ortaya koyduğu nesneleşmiş emek miktarına oranındaki düşüşle eşanlı olduğundan, sermaye, canlı emeğin genel olarak sermayenin büyüklüğüne oranının küçüklüğünü ve dolayısıyla, kâr olarak ifade edildiğinde, artı değer in önceden yatırılmış sermayeye oranının küçüklüğünü telafi etmek için her şeyi deneyecektir. Bunu, gerekli emeğe ayrılan payı azaltarak ve istihdam edilen tüm emeğe oranla artı-emeğin miktarını daha da artırarak yapmaya çalışacaktır. Dolayısıyla, üretken gücün en yüksek gelişimi ile mevcut zenginliğin en büyük genişlemesi, sermayenin değer kaybetmesi, emekçinin boyun eğdirilmesi ve yaşamsal güçlerinin en düz bir şekilde tükenmesiyle çakışacaktır. Bu çelişkiler patlamalara, felakete, krizlere yol açar; emeğin anlık olarak askıya alınması ve sermayenin büyük bir kısmının yok edilmesiyle, sermaye, intihar etmeden üretici kuvvetlerini tam olarak kullanmaya devam edebileceği noktaya şiddetle indirgenir. Yine de, düzenli olarak tekrarlanan bu felaketler, daha büyük ölçekte tekrarlanmalarına ve nihayetinde şiddetli bir şekilde devrilmelerine yol açar.*"³¹

Marx, *Kapital*'in I. Cildinin 24. Bölümünde kapitalizmin kaderini şu şekilde özetlemektedir: "*Bu dönüşüm sürecinin tüm avantajlarını gasp eden ve tekellerine alan sermaye kodamanlarının sürekli azalan sayısı ile birlikte, sefalet, baskı, kölelik, aşağılanma, sömürü kitlesi de büyür; ama bununla birlikte, her zaman sayıca artan ve kapitalist üretim sürecinin kendi mekanizması tarafından disipline edilen, birleştirilen, örgütlenen bir sınıf olan işçi sınıfının isyanı da büyür. Sermaye tekeli, onunla birlikte ve onun altında ortaya çıkan ve gelişen üretim tarzı üzerinde bir pranga haline gelir. Üretim araçlarının merkezileşmesi ve emeğin*

experts, 30 Mayıs 2023, https://www.scmp.com/news/world/article/3222359/ai-poses-extinction-risk-comparable-nuclear-war-pandemics-say-experts?module=more_top_stories_int&pgtype=homepage

³¹ Karl Marx: *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie* (Ekonomi Politikin Eleştirisinin Ana Hatları, 1857-58), MECW 29, s. 134

*toplumsallaşması sonunda öyle bir noktaya ulaşır ki, kapitalist bütünlükleriyle uyumsuz hale gelirler. Böylece bütünlük parçalanır. Kapitalist özel mülkiyetin çanları çalar. Mülksüzleştirilenler mülksüzleştirilir. Kapitalist üretim tarzının sonucu olan kapitalist el koyma tarzı, kapitalist özel mülkiyeti üretir. Bu, mülk sahibinin emeği üzerine kurulu bireysel özel mülkiyetin ilk olumsuzlanmasıdır. Ancak kapitalist üretim, bir Doğa yasasının kaçınılmazlığıyla, kendi olumsuzlanmasını doğurur. Olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır. Bu, üretici için özel mülkiyeti yeniden tesis etmez, ama ona kapitalist dönemin kazanımlarına dayanan bireysel mülkiyeti verir: yani işbirliğine ve toprağın ve üretim araçlarının ortak mülkiyetine."*³²

Böyle bir Marksist kavrayış sadece "soyut" bir tez değil, resmi istatistiklerin yardımıyla kapitalist ekonominin gerçekliğinde gözlemlenebilecek bir tezdur. Aslında, geçtiğimiz on yıllarda yeni teknolojilerin (bilgisayar, endüstriyel robotlar, internet, vb.) yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmasının ekonomik büyümenin hızlanmasına yol açmadığını gördük. Hatta emek üretkenliğinin büyüme oranlarını bile arttırmadı. Başka bir deyişle, kapitalist dünya ekonomisi 1970'lerden bu yana ve özellikle de 2008'den bu yana, modern teknolojilerin yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen uzun vadeli bir durgunluk ve gerileme dönemi yaşadı - elbette konjonktürel iniş çıkışlarla birlikte. Buna daha önce başka çalışmalarımızda da işaret etmiştik ve burada sadece birkaç istatistiki veri sunmakla yetineceğiz.³³

Tablo 1 ve Şekil 1'de internet kullanıcılarının muazzam büyümesinin yanı sıra endüstriyel robotların küresel ekonomideki artan uygulamalarını görüyoruz.

³² Karl Marx: Kapital. Ekonomi Politikin Eleştirisi, Cilt I, içinde: MECW Cilt 35, s. 750-751. Benim bilmediğim nedenlerden dolayı, Kapital'in İngilizce çevirisinde bölümlere Almanca orijinalinden farklı numaralar verilmiştir. Dolayısıyla Kapital'in Almanca orijinalindeki 24. bölüm, İngilizce çevirisinde XXXII. bölümdür. Başka bir yerde de belirttiğim gibi, bu durum Marx, Engels ve Lenin'in eserlerinin İngilizce çevirilerindeki sorunların ne tek ne de en kötü örneğidir.

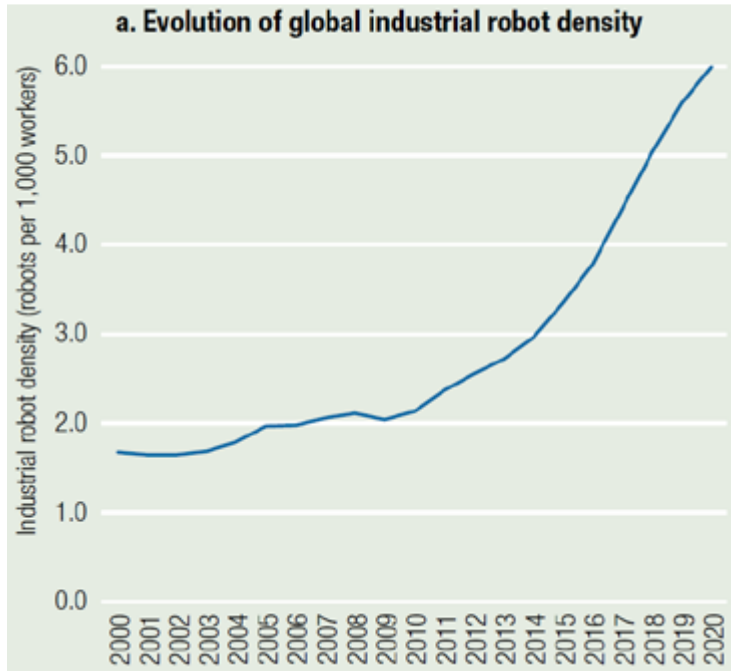
³³ RCIT, kapitalist dünya ekonomisinin krizini çok detaylı bir şekilde analiz etmiştir. En son belgeler web sitemizdeki özel bir alt sayfada derlenmiştir: <https://www.thecommunists.net/worldwide/global/collection-of-articles-on-great-depression/>. Kapitalizmin uzun vadeli düşüşüne ilişkin bir tartışma için Michael Pröbsting'in kitabına bakınız: Büyük Güç Rekabeti Çağında Anti-Emperyalizm. ABD, Çin, Rusya, AB ve Japonya Arasında Hızlanan Rekabetin Arkasındaki Faktörler. A Critique of the Left's Analysis and an Outline of the Marxist Perspective, RCIT Books, Vienna 2019, Bölüm I, <https://www.thecommunists.net/theory/anti-imperialism-in-the-age-of-great-power-rivalry/>; aynı yazar tarafından: "Katastrofizim" Teorisinin Feci Başarısızlığı. Marksist Kapitalist Çöküş Teorisi ve Partido Obrero (Arjantin) ve "Dördüncü Enternasyonal'in Yeniden Kurulması Koordinasyon Komitesi" tarafından Yanlış Yorumlanması Üzerine, RCIT Broşürü, Mayıs 2018, <https://www.thecommunists.net/theory/the-catastrophic-failure-of-the-theory-of-catastrophism/>; World Perspectives 2018: Savaşlara ve Halk Ayaklanmalarına Gebe Bir Dünya. Dünyadaki Durum, Sınıf Mücadelesi Perspektifleri ve Devrimcilerin Görevleri Üzerine Tezler, RCIT Kitapları, Viyana 2018, <https://www.thecommunists.net/theory/world-perspectives-2018/>; Güneyin Büyük Soygunu. Yarı Sömürge Dünyanın Tekelci Sermaye Tarafından Süper Sömürülmesinde Süreklilik ve Değişimler. Consequences for the Marxist Theory of Imperialism, RCIT Books, Viyana 2013, <https://www.thecommunists.net/theory/great-robbery-of-the-south/>; World economy - heading to a new upswing? (2009), içinde: Fifth International, Cilt 3, No. 3, Sonbahar 2009, <https://www.thecommunists.net/theory/world-economy-crisis-2009/>; Emperyalizm, Küreselleşme ve Kapitalizmin Çöküşü (2008), in: Richard Brenner, Michael Pröbsting, Keith Spencer: The Credit Crunch - A Marxist Analysis, London 2008, <https://www.thecommunists.net/theory/imperialism-and-globalization/>; RCIT: İlerleyen Karşıdevrim ve Sınıf Çelişkilerinin Hızlanması Yeni Bir Siyasi Aşamanın Açılışına İşaret Ediyor. Dünyadaki Durum, Sınıf Mücadelesi Perspektifleri ve Devrimcilerin Görevleri Üzerine Tezler (Ocak 2016), Bölüm II ve III, in: Devrimci Komünizm No. 46, <http://www.thecommunists.net/theory/world-perspectives-2016/>.

Tablo 1. Küresel İnternet Penetrasyon Oranı, 1997-201³⁴

Her 100 Kişi Başına İnternet Kullanıcısı

1997	2002	2006	2010	2014	2017
11	42	54	66	76	81

Şekil 1. Küresel Endüstriyel Robot Yoğunluğu, 2000-2020³⁵

Ancak, modern teknolojilerin bu şekilde yayılması ekonomik büyümenin hızlanmasına dönüşmemiştir. Şekil 2 ve Tablo 2'de küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyüme oranlarının 1970'lerin ortalarından bu yana sanayi üretimi için artmadığını, aksine azaldığını gösteriyoruz.

Tablo 2. Sanayi Büyüme Oranları, Seçilmiş Ülkeler ve Bölgeler, 1950-2014³⁶

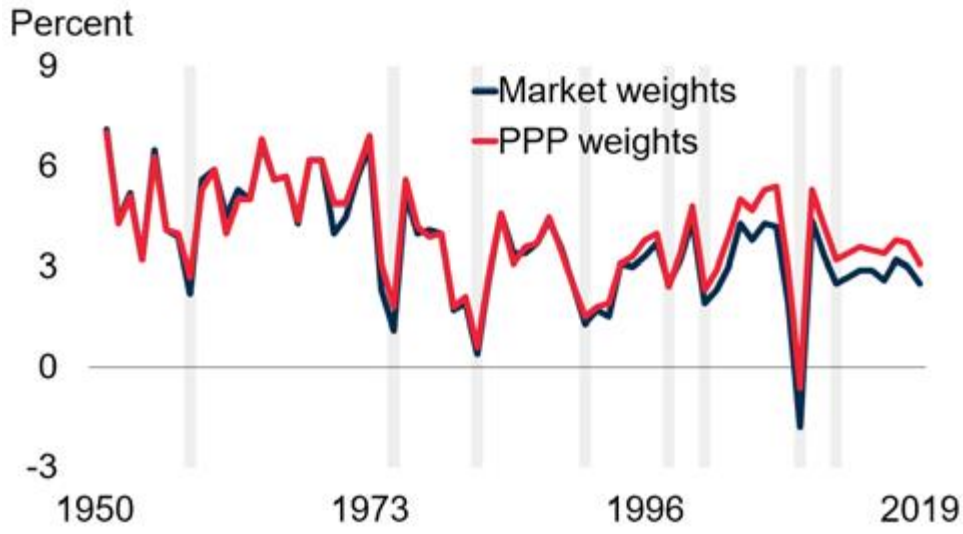
Gruplar	(Yüzde, yıllık ortalama)			
	1950-73	1973-90	1990-2007	2007-14
Almanya, Japonya ve ABD	7.9	2.4	2.2	0.3
Avrupa çevre bölgesi	8.9	3.3	2.8	0.0
Asya	8.5	5.8	4.2	4.1
Latin Amerika ve Karayipler	5.7	2.7	2.2	1.0
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6.2	6.1	4.5	3.2
Sahra Altı Afrika	5.5	3.5	3.9	4.1

³⁴ UNCTAD: Trade and Development Report 2016, New York and Geneva, 2016, p. 32

³⁵ Wikipedia: Global Internet Usage, https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Internet_usage

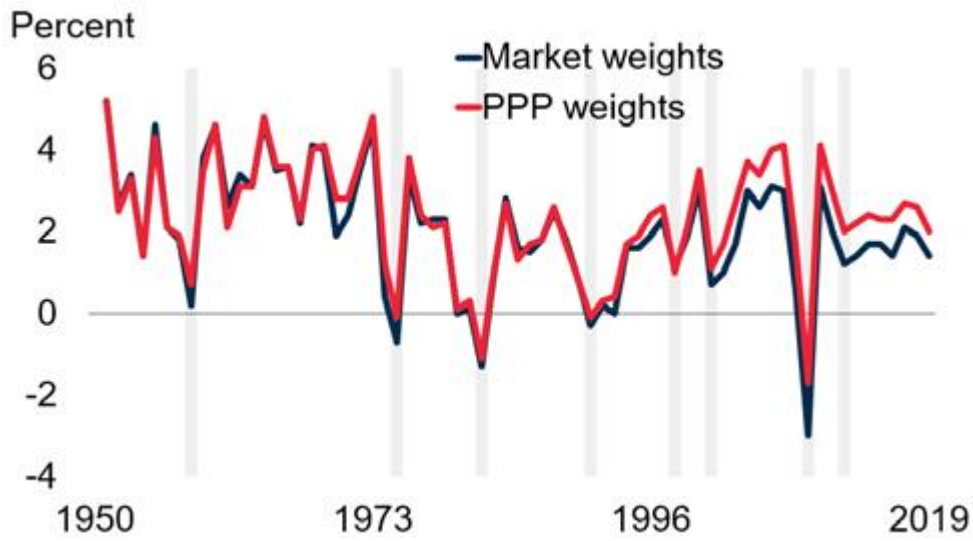
³⁶ UNCTAD: Trade and Development Report 2016, New York and Geneva, 2016, p. 32

Şekil 2. Dünya Üretim Artışı 1960-2019³⁷

Şekil 3 ve Tablo 3'te küresel işgücü verimliliği için de aynı eğilimi görmekteyiz.

Şekil 3. Dünya Kişi Başına Üretim Artışı 1960-2019³⁸

³⁷ Ayhan Kose and Franziska Ohnsorge (Eds): A Decade since the Global Recession. Lessons and Challenges for Emerging and Developing Economies, World Bank 2019, p. 64

³⁸ Ayhan Kose ve Franziska Ohnsorge (Eds): Küresel Durgunluğun Üzerinden Geçen On Yıl. Yükselen ve Gelişen Ekonomiler için Dersler ve Zorluklar, Dünya Bankası 2019, s. 64

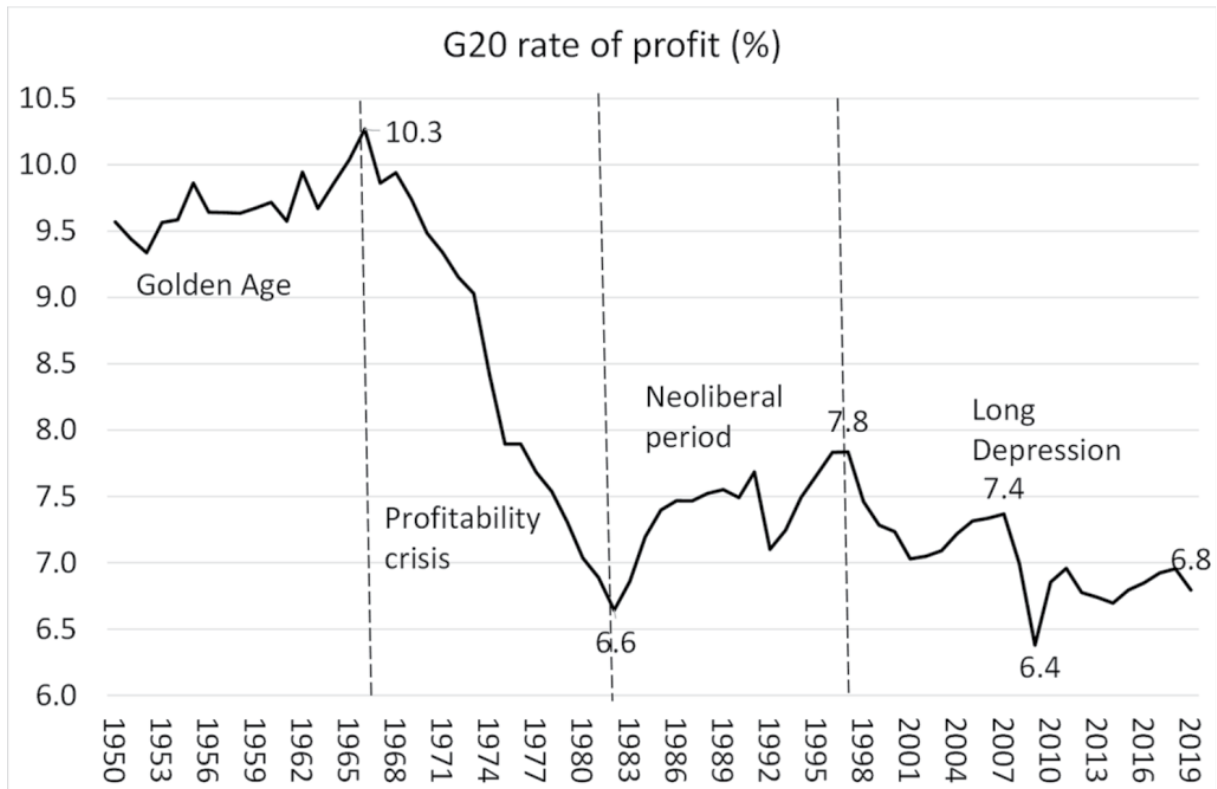
Tablo 3. Gelişmiş Ekonomilerde Emek Üretkenliğinde Büyüme, 1970-2018³⁹

Çalışılan saat başına GSYİH, yıllık yüzde değişim

	1970-96	1996-2004	2004-14	2014-18
ABD	1,52	2,50	1,12	0,7
Birleşik Krallık	2,56	2,45	0,45	0,6
İtalya	2,65	0,64	0,04	0,0
Almanya	2,90	1,68	0,86	0,7
Fransa	3,09	2,02	0,71	0,7
Japonya	3,33	1,94	0,87	0,9
Kore	6,95	5,19	3,58	1,8

Son olarak, ünlü Marksist iktisatçı Michael Roberts tarafından sağlanan ve üretim artışındaki bu düşüşün nihai temelinin kar oranının düşme eğiliminde olduğunu gösteren bir şekli yeniden sunuyoruz. (bkz. Şekil 4)

Şekil 4. G20 Kâr Oranı G20 Kâr Oranı, 1950-2019⁴⁰

³⁹ OECD Compendium of Productivity Indicators 2016, OECD Publishing, Paris 2016, s. 17 ve OECD Compendium of Productivity Indicators 2019, OECD Publishing, Paris 2019, s. 18; ekteki Exel dosyalarındaki rakamları kullandık. 2014-2018 yıllarına ait rakamlar OECD Compendium 2019 baskısından, diğerleri ise OECD Compendium 2016 baskısından alınmıştır.

⁴⁰ Michael Roberts: Küreselleşme sona mı erdi? (2022), <https://thenextrecession.wordpress.com/2022/04/27/globalisation-ended/>

Özetle, yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanmasının, kapitalist birikimin uzun vadeli düşüşü arka planında gerçekleşmesi halinde büyümenin hızlanmasına yol açmadığını görüyoruz. Aslında, büyük ölçüde YZ'ye dayalı bir kapitalist ekonomi sadece küçük miktarda artı değer üretecek ve aynı zamanda güvencesiz işçi ve işsiz kitlelerini radikal bir şekilde artıracığı için büyük bir siyasi ve sosyal istikrarsızlığa neden olacaktır. Belli bir dereceye kadar, değer üretmeyen bir teknoloji olarak YZ'nin kapitalizmin sonunu önceden haber verdiği söylenebilir.

7. Üretici kuvvetlerin eskimiş kapitalist üretim ilişkilerinin prangalarından kurtarılması

Marx'ın yaklaşımının "sol kanat" YZ savunucuları tarafından yapılan bir diğer yanlış yorumu, onun üretici kuvvetlerin eskimiş kapitalist üretim ilişkilerinin prangalarından kurtuluşuna ilişkin formülasyonuna atıfta bulunmaktadır (bkz. 1859 Önsöz'den yukarıda belirtilen alıntı). Marksizmin bu "Marksist" çarpıtcıları, bu ifadenin basitçe, kapitalist üretim ilişkilerinin (kapitalizm altında şekillenen) üretici kuvvetlerin tam potansiyelinin büyümesini engellediği, dolayısıyla üretici kuvvetlerin kapitalist koşullar altında daha önce yaptıkları gibi aynı yönde ve aynı karakterde büyümelerini sürdürmelerine izin vermek için kapitalist üretim ilişkilerini dönüştürmek gerektiği anlamına geleceğini hayal ederler.

Gerçekte, Marx'ın üretici kuvvetlerin eskimiş kapitalist üretim ilişkilerinin prangalarından kurtulması fikri çok farklı bir anlama gelmektedir. İlk olarak, 2. Bölümde detaylandığımız gibi, en önemli üretici kuvvet emekçi kitlelerdir. Dolayısıyla, üretici kuvvetlerin özgürleştirilmesi her şeyden önce işçi sınıfının ve halk kitlelerinin özgürleştirilmesi anlamına gelir, böylece kapitalizmin prangaları olmaksızın kendi ihtiyaçlarını ve becerilerini geliştirebilirler.

İkinci olarak, üretici kuvvetlerin eskimiş kapitalist üretim ilişkilerinin prangalarından kurtarılması, basitçe, üretici kuvvetlerin artık deforme edilmemesi, çarpıtılmaması ve tüm toplumun yararına olacak şekilde gelişmelerinin engellenmemesi anlamına gelir.

Dahası, üretici kuvvetlerin özel mülkiyet ilişkilerinin prangalarından kurtulma sürecini doğrusal bir süreç olarak, yani üretici güçlerin sürekli büyüyeceği ve kapitalist sistemin dayattığı sınırlara ulaştıklarında, bunun eski üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılması ve yerlerine sosyalist bir toplumun geçmesiyle sonuçlanan sosyal ve politik patlamalara neden olacağını düşünmek yanlış olur. Böyle bir anlayış pek de diyalektik olmayan ve mekanik bir anlayış olacaktır.

Aslında, üretici kuvvetler ve üretim ilişkileri arasındaki çatışma süreci, daha uzun bir süre boyunca kesin bir çözüm olmaksızın uzun süreli bir karaktere sahip olabilir. Ya da üretici güçlerin çöküşü ve belli bir dönem için tarihsel bir gerileme ile sonuçlanabilir.

Bu tür uzun kriz ve hatta çürüme dönemleri için çeşitli örnekler vardır. Roma İmparatorluğu'nun ölüm acısı çağını ele alalım, ardından yerini yüzyıllar süren kısa ömürlü imparatorluklar, krizler ve savaşlar alsın; ya da başka bir örnek vermek gerekirse, Çin'in 2. yüzyılın sonlarından 6. yüzyılın sonlarına kadar süren uzun rakip krallıklar, yıkıcı savaşlar ve sefalet dönemini (Altı Hanedanlık dönemi olarak adlandırılan dönem) ele alalım. Avrupa'nın 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar süren ve büyük savaşlar ve yıkıcı salgın hastalıklarla karakterize edilen geç feodalizm dönemi ya da Çin'in 1839'da başlayan ve emperyalist güçler, yozlaşmış memurlar ve gerici savaş lordları tarafından tecavüze uğradığı "aşağılanma yüzyılı" gibi daha yakın tarihte de benzer uzun kriz dönemleri örnekleri bulabiliriz.

Ve son olarak, teklici kapitalizmin mevcut çağına atıfta bulunacağız. Bu dönemde dünya savaşları, kitlesel katliamlar ve ekonomik çöküş yaşandı (1914-45); ve şu anda, 2008'den bu yana, uygarlık tehditleri, savaşlar ve ekonomik bunalımla karakterize edilen bir dönemde yaşıyoruz.⁴¹

⁴¹ 2008'de açılan tarihi dönemin genel bir tartışması için örneğin Michael Pröbsting'in yukarıda bahsi geçen kitabının 14. bölümüne bakınız: Güney'in Büyük Soygunu

8. Kapitalizm altında üretici güçler, yabancılaşma ve yaşam biçimi

Yapay zeka üzerine RCIT Tezleri'nde şöyle demiştik: "YZ sırasıyla kapitalist yabancılaşmanın aşırı bir biçimini temsil eder. Kapitalizmin halihazırda var olan insanları birbirlerine ve doğaya yabancılaştırma eğilimini büyük ölçüde arttırmaktadır. İnsanların hem işyerlerinde hem de sosyal yaşamlarında (ev ofis, Metaverse, vb.) izole edilmesine olanak tanır. Sanal gerçekliğe sığınabildikleri için insanların pasifliğini artırır, yani sanal bir süper savaşçı statüsünü toplumdaki ve doğadan tamamen kopuk fiziksel tembellikle birleştirir. Dahası, yapay zeka iletişim gibi sosyal becerileri insanların elinden almaktadır. Bu kapitalist yabancılaşma ad infinitum'dur. Kısacası YZ, kapitalizmin insanların sosyalleşmesi ve toplumun insanlıktan çıkması ("Entgesellschaftlichung der Menschen und Entmenschlichung der Gesellschaft") yönündeki zaten var olan eğilimini hızlandırmaktadır."

Böyle bir yaklaşım Marx'ın üretici güçlerin doğasına ve üretimin toplumdaki rolüne ilişkin anlayışına dayanmaktadır. Yukarıda gösterdiğimiz gibi, bilimsel sosyalizmin kurucuları üretici güçlerin yalnızca teknik üretim araçlarını değil, aynı zamanda ve özellikle üreticileri, yani işçi sınıfını da içerdiğini vurgulamışlardır.

Ayrıca, sermayenin farklı üretim ve yeniden üretim alanlarının yakın ilişkisine, yani üretim, dağıtım, değişim ve tüketimin bir bütünün parçaları olduğuna işaret etmişlerdir.

"Vardığımız sonuç, üretim, dağıtım, mübadele ve tüketimin özdeş olduğu değil, hepsinin bir bütünlüğün üyelerini, bir birlik içindeki ayrımları oluşturduğudur. Üretim, üretimin karşıt tanımında olduğu gibi sadece kendi üzerinde değil, diğer momentler üzerinde de baskındır. Süreç her zaman yeniden başlamak üzere üretime geri döner. Mübadele ve tüketimin baskın olamayacağı apaçık ortadadır. Aynı şekilde, ürünlerin dağıtımını olarak dağıtım; üretim araçlarının dağıtımını olarak ise kendisi bir üretim momentidir. Dolayısıyla belirli bir üretim, belirli bir tüketim, dağıtım ve mübadelenin yanı sıra bu farklı momentler arasındaki belirli ilişkileri de belirler. Bununla birlikte, kuşkusuz, tek taraflı biçiminde, üretimin kendisi de diğer momentler tarafından belirlenir. Örneğin pazar, yani mübadele alanı genişlerse, üretim miktarı olarak artar ve farklı dalları arasındaki bölünmeler derinleşir. Bölüşümdeki bir değişiklik üretimi değiştirir, örneğin sermayenin yoğunlaşması, nüfusun şehir ve ülke arasında farklı dağılımı vb. Son olarak, tüketim ihtiyaçları üretimi belirler. Farklı momentler arasında karşılıklı etkileşim gerçekleşir. Bu durum her organik bütün için geçerlidir." ⁴²

Bu, belirli bir üretim tarzı olarak kapitalizmin belirli bir yaşam tarzını belirlediği gerçeğinin ekonomik temelidir. Marx'ın *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*'nın 1859 tarihli Önsöz'ünden yukarıda alıntıladığımız alıntıda belirttiği gibi: "Maddi yaşamın üretim tarzı, toplumsal, siyasi ve entelektüel yaşamın genel sürecini koşullandırır."

Dolayısıyla, kapitalizmin içsel bir özelliği olan insanların kendine yabancılaşması, üreticilerin emeklerinin ürünlerinden ayrılmasından, tüm üretim süreci üzerindeki kontrol eksikliğinden kaynaklanır. Böyle bir süreç meta fetişizminin temelidir (yukarıda açıkladığımız gibi). Aynı zamanda,

⁴² Karl Marx: Grundrisse. Ekonomi Politikin Eleştirisinin Temelleri, s. 99-100

toplumsal yaşamın diğer tüm sektörlerinde - tüketim, kişiler arası ilişkiler ve ideoloji alanlarında - yabancılaşmanın da temelidir.⁴³

*"Dolayısıyla kapitalistin işçi üzerindeki egemenliği, şeylerin insan üzerindeki, ölü emeğin canlı emek üzerindeki, ürünün üretici üzerindeki egemenliğidir. Çünkü işçiler üzerindeki egemenliğin araçları haline gelen metalar (yalnızca sermayenin kendi egemenliğinin araçları olarak) üretim sürecinin yalnızca sonuçlarıdır; onun ürünleridir. Böylece maddi üretim düzeyinde, toplumsal alandaki yaşam süreci düzeyinde -çünkü üretim süreci budur- ideolojik düzeyde dinde bulduğumuz durumun aynısını, yani öznenin nesneye dönüşmesi ve bunun tersini buluruz. Tarihsel olarak bakıldığında bu tersine dönme, zenginliğin, yani özgür bir insan toplumunun maddi temelini tek başına oluşturabilecek olan toplumsal emeğin amansız üretici güçlerinin, çoğunluğun zararına zorla yaratılamayacağı vazgeçilmez bir geçiştir. Bu antagonistik aşamadan kaçınmak mümkün değildir, tıpkı insanın ruhsal enerjilerinin kendisinden bağımsız güçler olarak dinsel bir tanıma kavuşturulduğu aşamadan kaçınmasının mümkün olmadığı gibi. Burada karşı karşıya olduğumuz şey, insanın kendi emeğine yabancılaşmasıdır."*⁴⁴

*"Her yerde olduğu gibi burada da doğa ve insanın özdeşliği öyle bir şekilde ortaya çıkar ki, insanların kısıtlanmış ilişkisi birbirleriyle olan kısıtlanmış ilişkilerini, birbirlerine karşı kısıtlanmış tutumları da insanların doğayla olan kısıtlanmış ilişkilerini belirler."*⁴⁵

Dolayısıyla, üretici kuvvetler ile üretim ilişkileri arasındaki artan çelişki süreci, sadece üretici kuvvetlerin artan deformasyonu ve çürümesiyle değil, aynı zamanda tüketimin ve sosyal yaşamın da artan deformasyonu ve çürümesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, bir yanda sayıları giderek artan yoksullar ve savaş, iklim değişikliği vb. felaketlerin kurbanları, diğer yanda ise zengin ülkelerde insanların giderek yalnızlaşan yaşamlarında kendilerini rahat hissetmelerini sağlamak için her türlü lüks ürünün icat edildiği toplumlar var.

Geçenlerde gördüğüm bir reklam klibini kısaca anlatırsam umarım okuyucular beni bağışlar. Bu klipte bir kadın bilgisayar ekranının önünde oturuyor. Klavyenin yanında içinde kurabiye olan bir kase var. Kurabiyeleri eliyle almak yerine, masanın üzerinde bir robot kol var ve bu kol bir kurabiyeyi alıp eline koyuyor. Bu, robot teknolojilerindeki en modern başarıların insanları daha da pasif hale getirmek amacıyla saçma bir şekilde uygulanmasını sembolize ediyor.

Yapay zeka, insanların yalnızca emeklerinin ürünlerine değil, aynı zamanda topluma da yabancılaşmasını daha da derinleştirecek bir araç haline gelebilir. Ev ofis, Metaverse gibi kavramların hepsi aynı yöne işaret etmektedir.

Bu teknolojik gelişmeler, egemen sınıfın doğanın zorla manipüle edilmesini amaçlayan çeşitli projeleri için de kilit öneme sahiptir. Buna örnek olarak zenginlerin ölümsüzlük arzusunu tatmin edecek biyomühendislik biçimleri verilebilir.⁴⁶

⁴³ Marx'ın yabancılaşma teorisini detaylandırması hakkında bkz. örneğin Ernest Mandel: The Formation of the Economic Thought of Karl Marx, Monthly Review Press, New York 1971, s. 154-186; ayrıca bkz. Peter Bollhagen: Gesetzmässigkeit und Gesellschaft. Zur Theorie gesellschaftlicher Gesetze, Verlag der Wissenschaften, Berlin 1967, s. 145-175.

⁴⁴ Karl Marx: Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları, içinde: Kapital. A Critique of Political Economy, Volume One, Ernest Mandel tarafından tanıtılmıştır, Penguin Books, Londra 1993, s. 990

⁴⁵ Karl Marx ve Friedrich Engels: Alman İdeolojisi, içinde: MECW Cilt 5, s. 19-20

Bir başka örnek de Elon Musk'ın insan beynine çip yerleştirmeye yönelik dehşet verici planıdır. "Bir cerrahi robot yardımıyla, kafatasının bir parçası Neuralink diskiyle değiştiriliyor ve erken bir gösteride, ince telleri stratejik olarak beyne yerleştiriliyor. Musk'a göre disk sinir aktivitesini kaydediyor ve bilgileri yaygın bir Bluetooth kablosuz sinyali aracılığıyla akıllı telefon gibi bir cihaza aktarıyor." Musk'ın "*Saçımızın altında olabilir ve siz bunu bilemezsiniz*" ifadesi hiç de rahatlatıcı değil, aksine çok rahatsız edici!⁴⁷

Şu anda, egemen sınıf içinde yapay zekanın nasıl ve hangi amaçla uygulanacağı sorusuna ilişkin iki eğilim var gibi görünmektedir. Bir kamp, canlı emek gücünü makinelerle değiştirmeye çalışıyor. Diğer kamp ise daha ziyade insanları daha üretken hale getirmek için makinelerle birleştirmek istiyor. Her ikisinin de işçi sınıfı için, aslında tüm insanlığın geleceği için tehdit oluşturduğunu söylemeye gerek yok.

Aslında tüm bunlar, insanlığın milyarderlerden oluşan küçük bir elit kesimden gelen korkunç tehditlerle karşı karşıya olduğunu gösteren örneklerdir. Bu örnekler, çürüten kapitalizmin, insan ilişkilerinin yerini nesnelere ilişkilerin aldığı, insanların doğada gerçek deneyim yerine sanal dünyada güzel resimler gördüğü ve küçük bir elitin en son teknolojik "başarılar" aracılığıyla halk kitlelerinin gözetimini, kontrolünü ve manipülasyonunu genişlettiği bir Tekno-Totalitarizm dünyası yaratma eğilimlerine işaret etmektedir.

Kaliforniya Üniversitesi'nde radikal bir akademisyen olan Charles Thorpe, içinde bulunduğumuz çağda kapitalizmin bu gelişmelerini eleştirel bir şekilde analiz eden "*Necroculture*" adlı dikkate değer bir kitap yayınladı. Thorpe "*çağdaş kapitalist teknobilime*" karşı uyarıda bulunmakta ve şunları belirtmektedir: "*Yaşamın sermaye tarafından ikincilleştirilmesi, doğanın ve insan ilişkilerinin canlı dünyasının dışlanması ve zarar görmesi pahasına, yapay şeylere -teknoloji ve tüketim ürünleri- duyulan fetişist ilgiyle kültürel olarak ifade edilmektedir. Metalara ve teknolojik uygulamalara takıntılı olan nekrokültür, insan yaşamının zenginliğinin ve doğal dünyanın çeşitliliğinin süregelen bozulmasını kayıtsızlıkla ele alır. Apokaliptik teslimiyet ile apokaliptik özlemi birleştirir. Savurgan ve sömürücü tüketimci-kapitalist yaşam biçiminin sona ermesi gerektiği giderek daha da belirginleşmektedir.*"⁴⁸

Bunları, bu toplumsal formasyonun içsel özelliği olan emeğin yabancılaşması ve ölü sermayenin canlı emek üzerindeki egemenliğiyle ilişkilendirir. "*Yapay yaşam ve ölü bir gezegen, yabancılaşmış emek temelinde inşa edilmiş bir dünyanın ikiz ifadeleridir. Kişinin kendi yaşam faaliyetine yabancılaşması, yaşayanların daha geniş dünyasıyla yabancılaşmış bir ilişki üretir. Emeğin bozulması, yaşamın bozulmasıyla iç içedir. Sermayenin değer çerçevesinin dayatılması, bireysel insan varlığının özelliklerini ve niteliksel potansiyelini değersizleştirir. Doğanın daha geniş canlı dünyası da değerden yoksun bırakılır, çünkü paraya çevrilemeyen şeylerin artık bir değeri yoktur; dolayısıyla, Dünya'nın büyük bir kısmı kirlilik ve kapitalist üretimin diğer "dışsallıkları" için bir lavabo haline gelir. İnsanların üretici faaliyetlerinin standartlaştırılması ve disipline edilmesine, doğal organizmaların üreme süreçlerinin standartlaştırılması ve kontrol edilmesi eşlik eder. O halde yaşam, değer biçme biçimi açısından sembolik olarak -niteliğin niceliğe indirgenmesi- ve hem insan*

⁴⁶ Çökmekte olan yönetici elitin ideolojik özellikleri ve ölümsüzlük arzularına ilişkin bir tartışma için bkz. örneğin Almedina Gunić ve Michael Pröbsting'in makalesi: COVID Karşı Devriminin Bazı İdeolojik Özellikleri Üzerine. Alman liberal tarihçiyle yapılan ilginç bir söyleşiye ilişkin yorumlar, 14 Kasım 2021, <https://www.thecommunists.net/worldwide/global/on-some-ideological-features-of-the-covid-counterrevolution/>

⁴⁷ Al Jazeera: Elon Musk'ın Neuralink beyin implantı firması insan denemeleri için onay aldı, 26 Mayıs 2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/26/elon-musks-neuralink-brain-implant-firm-cleared-for-human-trials>

⁴⁸ Charles Thorpe: *Necroculture*, Palgrave Macmillan, New York 2016, s. 3

*faaliyeti hem de daha geniş anlamda doğa bozuldukça, standartlaştıkça ve rutinleştikçe, giderek daha fazla şeye benzedikçe pratik olarak şeyeleşir."*⁴⁹

Başka bir deyişle, üretici güçlerin gerilemesi, teknik yenilikleri dışlamasa da, sosyal yaşamın ve insanlar arası ilişkilerin gerilemesi ve Dünya'nın bozulmasıyla kaçınılmaz olarak sonuçlanır. Üretici güçler ne kadar yıkıcı güçler haline gelirse, insanlar arasındaki sosyal ilişkiler de o kadar bozulur. Ölü emeğin canlı emek üzerindeki tahakkümünü temsil eden yapay zeka, bu süreci derinleştirecek, yani daha da kötüleştirecek kilit bir unsur olabilir.

⁴⁹ Ibid, s. 80. Ayrıca şunu da belirtmektedir: "Canlı olanın şeyeleştirilmesi ve cansız olanın canlandırılması, yaşamın artık kendi kendini idame ettiremeyeceği şekilde Dünya'nın çevresel olarak bozulmasına yol açmaktadır. Teknovizyonerler denge, devamlılık ve gelecek vaadi için bizi jeomühendislik, uzayda yaşam ya da yüklenebilir zeka gibi teknolojik mucizelerde ifadesini bulan sermayenin güçlerine bakmaya teşvik ediyor. Sermayenin kendi kendini kopyalayan, üretken, kendi kendini değerleyen bir değer olarak yenilenmesi, yaşamın yenilenmesinin yerini alıyor. Ya da daha doğrusu, sermayenin yenilenmesi yaşamın yenilenmesinin önkoşulu haline gelir." (s. 81-82)

9. Sonuçlar

Broşürümüzü, kapitalist sınıfın kontrolü altındaki yapay zekanın ezilen sınıflar için büyük bir tehlike oluşturduğunu bir kez daha vurgulayarak bitiriyoruz. Bu tehlike, yapay zekanın insanlardan daha hızlı hesaplama yapması ya da daha güçlü makineler yaratması değildir (bilgisayar geçmişte bunu zaten yapmıştır). Tehlike daha ziyade

- 1) YZ'nin egemen sınıfın gücünü ve onun Şovenist Devlet Bonapartizmi sistemini genişletmesi;
- 2) YZ'nin insanların daha fazla sosyalleşmesine ve toplumun insanlıktan çıkmasına ("Entgesellschaftlichung der Menschen und Entmenschlichung der Gesellschaft") yol açması;
- 3) YZ'nin karar vericiler olarak insanların yerini alması ve toplum üzerindeki kontrollerini kaybetmelerine neden olması.
- 4) YZ'nin olağanüstü enerji yoğun olması ve çevre için büyük olumsuz sonuçları olması.

Bu nedenle, sosyalistler için hayati önem taşımaktadır:

- a) YZ'ye karşı işçileri ve halk muhalefetini desteklemek;
- b) YZ ile kapitalizm arasındaki bağlantıyı ve asıl görevin YZ'yi kontrol edenlere -emperyalist tekellere ve güçlere- karşı mücadele etmek ve onları devirmek olduğunu açıklamak;
- c) kendiliğinden gelişen öfkeyi egemen sınıfa karşı sınıf bilinçli mücadeleye dönüştürmek.

İnsanlık ancak kapitalizmden kurtulur ve sosyalist bir toplum kurarsa YZ'nin temsil ettiği tehlikelerden kurtulacaktır. O zaman toplum hangi teknolojileri tutup hangilerini tutmayacağını, hangi teknolojileri daha da geliştirmek istediğini ve geliştirecekse hangi yönde geliştireceğini tartışacak ve karar verecektir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısının büyük Marksist düşünürlerinden Ernest Mandel (siyasi eksikliklerine rağmen) bir zamanlar çok yerinde bir tespitte bulunmuştur: "*Mevcut teknoloji mümkün olan tek teknolojidir' şeklindeki yanulsamalı aksiyomdan vazgeçildiği andan itibaren, şu öncelikler formüle edilebilir: özel maliyetler açısından sonuçlarına bakılmaksızın ekolojik dengeyi daha da kötüleştirmek isteyenlere karşı, ekolojik dengeyi yeniden kurabilecek tüm araştırma ve teknolojik yenilikleri teşvik edecek sosyo-ekonomik, sosyo-entelektüel ve sosyo-ahlaki koşullar yaratılmalıdır. Öncelik, özel kârın maksimizasyonuna değil, tamamen bireyin ahenkli gelişimine ve doğal kaynakların korunmasına yönelik farklı bir teknolojinin geliştirilmesine verilmelidir. Başka bir deyişle: yatırım kriterleri uzun vadeli ekonomik, sosyal ve doğal maliyetlerin bileşimi olmalıdır; bu da sosyalist planlı bir ekonomiye yönelmek gerektiği anlamına gelir.*"⁵⁰

Elbette, sınıf baskısı ve sömürü sistemini özgür, sosyalist bir toplumla değiştirdikten sonra gelecekteki teknolojiler hakkında ayrıntılı spekülasyon yapılamaz. Ancak bize göre yön, aktörler olarak insanların yerini almamalı, pasifliği arttırmamalı, aksine kolektif faaliyeti, değişimi ve karar vermeyi arttırmalıdır. RCIT-Tezlerinde de belirttiğimiz gibi: "*Genel bir ilke olarak, sosyalistlerin insanı daha*

⁵⁰ Ernest Mandel: Marx, Engels und die Ökologie, içinde: Ernest Mandel: Karl Marx - Die Aktualität seines Werkes, Frankfurt a. M.: isp-Verlag, 1984, s. 181 (bizim çevirimiz)

egemen, daha kolektifin bir parçası haline getiren teknolojiyi desteklediklerini söyleyebiliriz; aynı zamanda, insanın özgürlüğünü ve bağımsızlığını sınırlayan, hatta tehlikeye atan ve onu daha izole hale getiren her teknolojiye karşı çıkıyoruz. Dolayısıyla, orta sınıf solun yanılsamalarının aksine, sosyalizm kapitalist tüketim değil, daha fazlası ve daha ucuzdur. Hayır, sosyalizm -Marksist anlayışta- insanların doğayla sağlıklı bir ilişki içinde aktif, sosyal, sürdürülebilir ve çok yönlü bir yaşam sürmelerine olanak tanıyan tamamen farklı bir üretim ve tüketim tarzıdır."

Marx, ilk çalışmalarından biri olan *Ekonomik ve Felsefi El Yazmaları*'nda, gerçek komünizmin insanlar arasındaki ve insanlarla doğa arasındaki çatışmanın çözülmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. "*Komünizm, insanın kendi kendini yok etmesi olarak özel mülkiyetin pozitif aşılması ve dolayısıyla insan özünün insan tarafından ve insan için gerçek temellüktür; komünizm bu nedenle insanın toplumsal (yani insani) bir varlık olarak kendine tam dönüşüdür - bilinçli olarak gerçekleştirilen ve önceki gelişimin tüm zenginliğini kucaklayan bir dönüş. Bu komünizm, tam gelişmiş natüralizm olarak hümanizme eşittir ve tam gelişmiş hümanizm olarak natüralizme eşittir; insan ile doğa ve insan ile insan arasındaki çatışmanın gerçek çözümüdür - varlık ile öz, nesneleştirme ile kendini doğrulama, özgürlük ile zorunluluk, birey ile tür arasındaki çekişmenin gerçek çözümüdür. Komünizm tarihin çözülmüş bilmecesidir ve kendisinin de bu çözüm olduğunu bilir.*"⁵¹

Gerçekten de, yalnızca böyle bir komünizm gerçek özgürlük ve kendi kaderini tayin anlamına gelir!

⁵¹ Karl Marx:Ekonomik ve Felsefi Yazılar (1844), içinde: MECW Cilt 3, s. 296-297